

ⓐ

בית הבחירה

על

10/08/2018

מסכת הוריות ועדיות

אוצר החכמה

יוצא לאור

עם מראה מקומות והערות

על ידי

אברהם סופר

מהדורה שלישית

נדפס מחדש ע"י הוצאת "מקור" בע"מ

ירושלים תשכ"ט

ראשון ר"ל בקריאת התורה, ולברך ראשון בברכת זמן, וליטול מנה יפה ראשון כלומר¹ שיש לו לחלק עם אחרים, ופירש אחר כן בשאר דברים שהמקודש בהם קודם לחברו והוא שאמר סר כהן משיח קודם לפר העדה לכל מעשיו שהמשיח מכפר,² והצבור מתכפר, פר הבא על המצות קודם לפר ע"ז, שזה חטאת וזה עולה, וחטאת קודם לעולה, שעיר ע"ז קודם לשעיר נשיא, שזה צבור וזה יחיד, עומר קודם לכבש הבא עמו, שהעומר חובת היום והכבש טפלה לו, שתי הלחם קודם לכבשים הבאים עמהם, ששתי הלחם חובת היום והכבשים טפלים להם, ובגמרא³ יתבאר ענין זה, האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבדה אבל האשה קודמת לאיש לכסות ולהוציא מבית השבי מפני חשש זנות, ודבר זה בששניהם באים להחיות או שניהם לכסות, אבל אם בא האיש להחיות והאשה לכסות, יראה מתלמוד המערב⁴ שכסות אשת חבר קודם לחיי עם הארץ בחיי חבר מפני כבוד חבר, אבל בל שבצד אחר האיש קודם להחיות, ואף בששניהם באים להחיות ור"ל להאכיל שכתבנו שהאיש קודם פרושו בשאין אפשר לו לחזור,⁵ הא אם אפשר לו האשה קודמת אף להאכיל, שהאיש דרכו לחזור ולא האשה כמו שהתבאר בששי של כתבות⁶ ובזמן ששניהם עומדין על הקלקלה ר"ל שאף האיש עומד למשכב זכר האיש קודם לכל מעשיו⁷ ר"ל אף להוצאת מבית השבי, כהן קודם ללוי ולוי קודם⁸ לישראל וישראל לממזר וממזר לנתין ונתין לגרוגר למשוחרר אימתי בזמן ששניהם⁹ שוין, אבל זה חכם וזה עם הארץ חכם קודם לעולם, אפילו ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול¹⁰ עם הארץ ואעפ"י שעם הארץ צנורא שלו טמאה¹¹ והאיך אפשר למנותו כהן גדול, אפשר שאינו עם הארץ גמור ומשמר עצמו בטרה ואעפ"י כן חכם קודמו, ולא אמרה בנתין גר ומשוחרר,¹² שאין חכמת מצויה בהם.

זהו ביאור המשנה וכלה הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם. (דף י"ג א') פר משיח ופר העדה עומדין ליקרב כבר ביארנו¹³ שפר משיח קודם לכל מעשיו, וכן הדין הואיל ומשיח מכפר ועדה מתכפרת דין הוא שיקדים מכפר למתכפר, וכן הוא אומר¹⁴ וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל.

פר הבא על המצות לצבור כבר ביארנו¹⁵ שהוא קודם לפר הבא על עבודה זרה, מפני שפר העלם דבר של צבור חטאת ופר הבא על ע"ז עולה, וחטאת קודם

1. חסרים אי איזה מלים. 2. ולכן הוא מקודש יותר ע' פיה"מ להרמב"ם וע' בסוגיין. 3. י"ג א'. 4. בפרקין הי"ד י"ח א' וע' במה"פ וכוון לדברי רבינו וע' בשער יוסף שהאר"ק בשטת רבינו זו הרבה. 5. בזה מיישב רבינו קושיית הב"י ביו"ד סי' רנ"א וכן הקשה הבאר שבע וכל דברי רבינו בזה חדשים הם שלא גשמעו בין הפוסקים ז"ל עיין שער יוסף. 6. ס"ז א'. 7. בספרינו ל"י, בכל מעשיו. 8. במשנה שבכ"י אי' כל פעם, קודם. 9. בספרינו "שכולם" ובמשנה שבכ"י, אימתי בזמן ששוים אבל בזמן שממזר. 10. במשנה שבכ"י ל"י גדול במשנה אבל זו ודאי ט"ס היא כמו שנראה מהגמ'. 11. כדאי' בחגיגה כ"ג א' ע' תוי"ט במשנתנו וע' ב"ש. 12. ולא כתמארת ישראל וע' שער יוסף. 13. לעיל במשנה 14. ויקרא ט"ז י"ג.

ס פ ר

שאלות ותשובות

ציץ אליעזר

חלק שמונה עשר

כ ו ל ל

תשובות ופסקים וחקרי הלכות בענינים מעשיים שונים.
ובירורים וחדושי דינים בבעיות רפואיות שונות
וחדישות שעלו על הפרק.

חנני ה'

אליעזר יהודה וולדינברג

חבר בית הדין הגדול

בן לאאמ"ר הרה"ג מוהר"ר יעקב גדליהו ז"ל

בעיה"ק ירושלים תובב"א

שנת תש"נ לפ"ק

שהמדובר לא בפיקו"ג ממש, אלא בלהחיותו למונות. וזהו איפוא גם כונת המשנה וכנ"ל.

→ וכך מבאר באמת הפני משה בירושלמי שם וכותב, דגראה דשי"ס ירושלמי מפרש דלהחיות דקתני היינו לפרנס אותה, דאילו לתחיות היינו להצילו לפקח מעליו את הגל וכיוצא בזה. היאך שיין לומר כסות אשת חבר קודם לפיקוח נפש עיי"ש.

אמנם הש"ך ביו"ד סי' רנ"א ס"ק ט"ו היטה בדבריו כונת דברי הירושלמי בהיכא שישנו בעיה פיקו"ג ממש, ואפ"ה כסות אשת חבר קודם כדיעו"ש, אבל הדבר מאד תמוה ומסתבר יותר כפירוש הפני משה כנ"ל (ולמעשה הסכים גם הש"ך שם דבוה"ז שאין ת"ח אפילו לענין ליטרא דדהבה, לא נהג דין זה, ולא כסות אשת חבר ולא כסות ת"ח בעצמו קודם לחיי ע"ה יעו"ש).

→ ה) עפ"י האמור באות הקודם אפשר לצעוד הלאה ולומר כי גם הרמב"ם פירש נמי כנ"ל שהמכוון במשנה דהחיות הוא לא על פיקו"ג ממש כי אם בלהחיות למונות, ולבוא עיי"כ לתרץ על זה שהשמיט הרמב"ם בהלכותיו קטע זה של "האיש קודם לאשה לתחיות", הלא רק זה, אלא פסק לפי"ו בקשר לזה להיפך מהכתוב במשנה, דכן הרי פוסק בפ"ח מהל' מתנות עניים שם הלכה ט"ו, דהאשה קודמת לאיש לדאכיל ולכסות וכו'. הלא זה, דיש לומר דהרמב"ם דחה בזה סוגי' זאת בהוריות מפני סוגי' אחרת בכתובו' דף ס"ו ע"א, דכן איתא בבבלי' שם: "יתום ויתומה שבאו להתפרנס מפרנסין את היתומה ואח"כ מפרנסין את היתום מפני שהאיש דרכו לחזור על הפתחים ואין אשה דרכה לחזור", ופירש הרמב"ם שהכוונה בכתובות שם היא בין לכסות ובין למונות, ודלא כיתר המפרשים אשר בגלל הסתירה שישנה בזה בין הסוגיא דכתובות לבין הסוגיא דהוריות, כותבים לפרש או שהמדובר בהוריות בפיקוח נפש ממש, או שהמדובר בכתובות הוא רק לענין לכסותה, יעוין בתוס' רי"ד ובשטמ"ק בכתובות שם, וכן בהפלאה, וכמו"כ בספרים באר שבע חזרה גבר להוריות שם, אלא פי' כי הן סוגיות חלוקות, והכריע לפסוק כהסוגיא בכתובות.

ועולה ברעתי לבאר עוד ביותר מהאמור, ובאופן שאין סתירה בין הסוגיא דכתובות לבין הסוגיא בהוריות אפילו אם נפרש כנ"ל שגם בהוריות המדובר לא בפיקו"ג ממש, והוא דיש לומר שהרמב"ם פירש שהסוגיא בהוריות מדברת באופן שאי אפשר לאיש לחזור על הפתחים, כגון במכובד יותר, וכדומה, ולכן האיש קודם, אבל הכל המדובר כשאין פיקו"ג ממש, ודבר זה מדיק בדברי הרמב"ם בה' מתנות עניים שם שמגמק וכותב שלכן האשה קודם לאיש להאכיל "מפני שהאיש דרכו לחזור וכו'", דון מינה, הא במקרה שאין דרכו לחזור אזי האיש קודם, וכהמשנה בהוריות.

וביאור בכזאת כונת המשנה בהוריות גם הש"ך ביו"ד שם בסי' רנ"א ס"ק י"א, דזה שכתוב דאיש קודם לאשה לתחיות צריך לומר דלתחיות היינו להצילם אם הם טובעים בנהר וכו"ג, אבל אכילה לא בכלל לתחיות הוא אלא דינן כדין חכמות דמקדימין אשה לאיש עיי"ש. וזה במגביל למ"ש הב"י בטור שהבאנו לעיל.

ג) ובהתבררנות נראה דאפילו בנוגע לדברי הרמ"א בזה אין עוד הכרע שסובר כנ"ל (פרט להט"ז והש"ך שס"ל במפורש כן).

דהנה ראה זה פלא דהלבוש ז"ל תלמידה של הרמ"א ז"ל היטה את כונת הדברים שהובאו ברמ"א הנו' אל כוונה אחרת. דז"ל הלבוש בסימן רנ"ב סעי' ח': פודין את האשה קודם האיש שבושתה מרובה, ואם רגילין השבאים במשכב זכור פודין האיש קודם מפני שהאשה זרכה בכך. והאיש אין דרכו בכך וצערו מרובה, לפיכך אם שניהם רוצים לטבוע בנהר כדי שלא יקלקלו עמהם הצלת האיש קודם. שהוא עושה זה מתוך צער גדול יותר מן האשה וראוי להצילו יותר עכ"ל.

הנה יוצא לנו מדברי הלבוש שפירש שדינו של הרמ"א בזה מוסב לבהמשכיות להמדובר במחבר שם, ועל אותו תגון (ובדאי פירש שלזה הכונה גם של הרמ"א ז"ל בדבריו), והיינו שהמדובר בהיכי שנשבו האיש והאשה והשבאין רגילין במשכב זכור, ובגלל זה רוצים שניהם גם האיש וגם האשה לטבוע בנהר כדי שלא יקלקלו עמהם, ועל כן פוסקים על כגון דא שהצלת האיש קודם היות. והוא עושה זאת מתוך צער גדול יותר מן האשה ועל כן ראוי להצילו יותר, ואם כן לפי זה אין גם מדין זה של הרמ"א כל הוכחה שיהא הדין כן גם בעלמא היכא שאיש ואשה נתונים בסתם סכנת מות שיהא אז ג"כ הדין להקדים הצלת האיש להאשה, ואדרבא מתוך הסברת הלבוש בזה אתה שומע מכלל הן לאו, שדוקא בזה האופן שצער האיש גדול יותר מן האשה או ראוי להצילו יותר, אבל לא בעלמא היכי ששניהם נתונים בשוה בסכנת מות.

ד) ולשוון המשנה בהוריות שכתוב: האיש קודם לאשה "לתחיות", יש מקום נמי לפרש שהמדובר לא בפיקוח נפש ממש, אלא שהמדובר הוא באת מי להקדים יותר לתת לו מזון לחיותה, ומכיון שאין כאן פיקו"ג ממש לכן ראוי חכמים לקבוע בזה את ההלכה להקדים את האיש לתאשה.

ונראה להביא הוכחה לכך שהמדובר לא בפיקו"ג ממש מדברי הירושלמי בהוריות שם בפ"ג ה"ד דאיתא: כסות אשת חבר וחיי עם הארץ כסות אשת חבר קודמת לחיי עם הארץ מפני כבודו של חבר עכ"ל. והדבר מאד תמוה דאיך יתכן דבר כזה שכסות אשת חבר תוקדם לפיקו"ג של עם הארץ? אלא ודאי

6

← והתבוננתי וראיתי כי גם המאירי על הוריות כיוון

בדבריו לחלק כחילוקי זה האמור, דכותב וז"ל: ואף בששניהם באים להחיות, ור"ל להאכיל, שכתבנו שהאיש קודם, פירושו, בשאין אפשר לו לחזור, הא אם אפשר לו האשה הקודמת אף להאכיל שהאיש דרכו לחזור ולא האשה כמו שהתבאר בששי של כתובות עכ"ל. והנה לשם מה מצא המאירי לנהוץ לבאר ולהדגיש דבששניהם באים להחיות האמור בזה בהוריות שם, ר"ל להאכיל? אם לא שבא בזה לאפוקי שלא יעלה על הדעת לחשוב שהמדובר בזה בלהחיות ממש ובמקום פיקו"ג, אלא שנדע שהמדובר רק בלמי להקדים להאכיל ושם לא יספיק גם לשני אוי י"א על השני לחזור על הפתחים, ולהמשיך לבאר, שבוה יש חילוק בין אם אפשר לו להאיש לחזור על הפתחים או לא, ושבהוריות המדובר כשאין אפשר לו לחזור, ולכן האיש קודם, ואילו בכתובות המדובר כשכן אפי' לו להאיש לחזור על הפתחי ולכן אז האשה קודמת, וז"ב, ושמה ורחב לבבי שיוצא לנו מדברי רבינו המאירי ו"ל ראי' גדולה הן לפירושו הכללי שהמדובר בדיני הקדימות בהוריות הוא לא במקום פיקו"ג ממש, והן בפירושי עפ"י את דברי הרמב"ם ובכוונתו בזה, ובשולחן ע"כ את דברי הרמב"ם והסוד על שהשמיטו את הקטע של "האיש קודם לאשה" דאיתא במשנה דהוריות, ושההלכה הוואת וחילוקיה מקופלת בהלכה אחרת בדברי הרמב"ם זכנו"ל, ואם כבר מצאנו לאחד מגדולי הראשונים שמבאר כמעט כבאמור בישולבי הטוגיות דכתובות והדוריות ולא יהיו כסתרי אהרדי, הדבר נוטה לומר כמעט בודאות שגם הרמב"ם כיון לפרש ולבאר גמי בכונת וכדברינו האמורים.]

(ו) וזה שכתוב במשנה דהוריות שם "האשה קודמת לאיש לתוצא מבית השבי", ניתן ג"כ לפרש שאין המדובר בפיקו"ג ממש, אלא מפני שבושטה מרובה בלבד.

בדומה לזה מבאר הש"ך ביו"ד סימן רנ"ב סק"י בהא דאיתא גמי בהוריות שם, ונפסק כן להלכה בשו"ע שם בסעיף ט' "דאמו קודמת לכולם לפדות מבית השבי", דמשמע שקודמת אפילו לדידה, ומבאר הש"ך דמיירי דאין בשביה זו משום סכנת נפשות, אבל אם יש סכנת נפשות חיינו קודמין לשל אמו ע"ש. ועפ"י מבאר בספר חרדי דעה על יו"ד בסימן רנ"ב סעיף ה, דגם הדין הנפסק בשו"ע שם בסעיף י' דאם איש ואשתו שבוים אשתו קודמת לו, דה"ג פשוט דבמקום סכנת הוא קודם עיי"ש.

ו"ש הוכחה לדברי הש"ך מדברי הירושלמי בהוריות שם דאיתא דהוא קודם לאמו בלפדות משביה, וזה דלא כהנפסק בשו"ע, ובע"כ דהשו"ע מיירי כשאין סכ"ג, ובירושלמי המדובר כשיש סכ"ג, והכי ראיתי באמת בספר שער יוסף על הוריות להזכירא ז"ל שכותב להקשות על זה שמשמע בשו"ע ומפורש בדברי הש"ך

שהכוונה של אמו קודמת הוא אפילו לדידה, ואילו בירושלמי איתא להדיא דהוא קודם לאמו, וכותב ליישב דהך דירושלמי מיירי בשיש שם סכנת נפשות דבהא הוא קודם לאמו וחיינו קודמין, ומאי דתנינא בתלמודין אמו קודמת לכולם איירי בשאין שם סכנת נפשות, יע"ש.

(ז) כמ"ל כן הדין של היה אביו ורבו בשבי רבו קודם לאביו, הנאמר בגמ' בהוריות שם, אפשר ג"כ לפרש שהמדובר גמי כשאין פיקו"ג, ונראה דניתן אפילו לדייק זה מהמשנה בב"מ דף ל"ג ע"א שכתוב דין זה בלשון "היה אביו ורבו בבית השבי פודה את רבו ואחר כך פודה את אביו", והך לישנא של "ואחר כך" משמע שהמדובר בשניתן לפדות את שניהם, הובעיא תיא רק למי לחלוק הכבוד להקדימו לפדותו משביה, והכי ראיתי באמת בחידושי הרש"ש לב"מ שם שמדייק גמי בכונת, ומחדש לומר, דמדקאמר בהני ואח"כ ול"ק סתם "קודם" כבדיני אבידה לעיל, משמע דבא לאשמעינן דדוקא בסיפק בידו לפדות שניהם הוא דרבו קודם, אבל אם אין שהות ואין סיפוק אזי אביו קודם עיי"ש.

(ח) ע"ד אני מהרהר דבר מה בקשר לקטע דין המשנה של "האיש קודם לאשה להחיות", וליישב זה מה שהשמיטו זה הרמב"ם הטור והשו"ע, ושיהא מיושב אפילו לפי המפרשים שהמדובר בפיקו"ג ממש, והוא זה, דהנה השיטה מקובצת בכתובות שם מביא דהרמב"ם פירש הטעם לזה דאיש קודם משום דכתיב חיי אחיך עמך, ואיך קודם לאחיותיך ע"ש, אבל כפי שהבאנו הרמב"ם איננו מפרש כן, אלא מבאר הטעם לזה מפני שאיש חייב בכל המצוות לכן הוא מקדש ממנה, וא"כ לפי טעמו זה של הרמב"ם, ודעימיה, יוצא שדין זה אין לו חלות אלא רק אם המדובר באיש מקיים כל המצוות כפי שמצוותה, אבל אחרת לא, ובמקרה שאשה כן מקיימת המצוות המוטלות עליה, והאיש לא, אזי מתהפך הדין והאשה קודמת, ועל כן יתכן דמשום כך לא הזכירו הרמב"ם הטור והשו"ע דין זה של האיש קודם לאשה להחיות, מכיון שזה לא מוגדר כדבר הקבוע, אלא הדבר תלוי לפי מידת הקיום של המצוות שהאיש והאשה מקיימים, ולפי הניתונים והשיקולים שיהא בזה למצילים באותה שעה, ולכן מצאו לנכון לא לקבוע בזה מסמרות נטועים והשאירו את הדבר להכרעת המתעסקים.

(ט) והנה בספרי שו"ת צ"א חיינו סימן ע"ב הבאתי מהישועות יעקב יו"ד סימן קנ"ו סק"א שהעלה דאף שמצד הדין אין זהיד מחויב למסור את נפשו אפילו לטובת הכלל, מכל מקום אם רוצה מעצמו למסור את נפשו למען טובת כלל ישראל רשאי לעשות זאת ואין עליו חטא על כך והוכיח זאת מלזלינוס ופפוס הרוגי לוד שעשה בכונת כמסופר בתענית דף י"ח ע"ב ע"ש.

7

ספר חסידים

אתר החכמה

שחיבר

רבינו יהודה החסיד

עם

העיון

פירוש מדברי רבי סעדיה חלאוונה
רבי דוד גרינהוט ורבי דוד אפטרוד

ברית עולם

מאת רבי חיים יוסף דוד אזולאי

מקור חסד

מקורות ציונים ופירושים

מאת

ראובן מרגליות

מהדורה חדשה

בתוספת מפתח מורחב

הוצאת מוסד הרב קוק • ירושלים

8

עתר כלב שאינו נושך אם יכנס בבית אם חפץ יהודי לגרשו יגרשהו בשבת קמן
אבל לא יזרוק עליו מים רותחים או להכותו במקל גדול או לדחות אותו
בדלת או לעוורו לא יתכן [א].

7← תרעא יותר עון ההורג בחור הראוי להוליד ממי שהורג זקן וזקינה וסריס
שאינם מולידים [א] ויותר עון שהורג שמזכה את הרבים מאדם אחר [ב] כי

רבו קודם לאביו לפדותו שהביאו לחיי העוה"ב [ג].
תרעב אחד היה לו שתי מניקות נכריות בביתו והיה ביניהן מחלוקת א"ל חכם
למה אתה גורם בביתך מחלוקת אמר אם היו באהבה יהדיו שמא יגנבו לי
אבל עתה אם אחת תראה מחברתה דבר רע תגיד [א] א"ל עליך נאמר (דברים
כ"ב ח') ולא תשים דמים בביתך וכתוב (משלי ג' ה') ואל בינתך אל תשען שאתה
גורם שמא זאת תמית את הילד שאותה מניקה או זאת ילד של זאת המנקה ואתה
פשעת ^{05/09/2018 11:11:11} זמעלין עליך כאילו אתה עשית ונתת חרב בידם שנאמר (שמות ה' כ"א)
ידא ה' עליכם וישפוט אשר הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו לחת
חרב בידם להרגנו.

תרעג לפני עור לא תתן מכשול (ויקרא י"ט י"ד) [א] שלא ירחץ אדם שהוא
מוכה שחין עם יהודי אחר [ב] אלא א"כ יודיענו [ג] שנאמר (שם שם י"ח)

מקור חסד

תרעז. [א] ע' חולין ז' ע"ב ובטו"ז יו"ד ס"ס קט"ז (רמ"א).
תרעא. [א] למדו רבינו מסוטה מ"ו א שלא הגיחו לעשות פירות כו' אלא מעתה זקן וסריס
וכו' אלא מצות, אבל עכ"פ בבחור איכא תרתי שמונעו ממצות ומפירות דבנים (רמ"א),
ויעוין בבראשית רבה פרשה כ"ב דמו ודם זרעיותו וע' מעבר יבוק קרבן ראשית פ"ו. [ב] להלן
סי' תרצ"ח ובהגהותי שם. [ג] בבא מציעא ל"ג א.
תרעב. [א] ע' פסחים קי"ג א אי נסבת תרתי גסיב תלת שמא תיעצנה השתים עליך רעה
ותגלה לך השלישית.

תרעג. [א] ע' זהר קדושים פ"ה א ולפ"ע לא תתן מכשול כמ"ש ע"ו ובניצוצי זהר שם
אות ה' שזהו דלא כמ"ד שמקרא זה יצא לגמרי מפשטו ע' מנחת חינוך מצוה הל"ב,
מנחת פתים או"ח סי' קנ"ו, ראה בס' הרמב"ם והזהר הל' רוצח פי"ב הי"ד. [ב] ע' ויקר
פט"ו רי"א אסור לילך במורתו של מצורע ארבע אמות רשב"ל אמר אפי' מאה אמה, ולא פליגי
מ"ד ארבע אמות בשעה שאין הרוח יוצא ומ"ד מאה אמה בשעה שהרוח יוצא, וע' גטין מ"ג א
והא חזי למיקם קמיה וע' סנהדרין פ"ד ב דאוקמי כלפי זיקא ומשני במגול ומוכה שחין ור"ל
שאו סכנתא לאוקמיה כלפי זיקא, ובכתובות ע"ז ב מ"כ ר"ז ר' יוחנן הזהירו מזבובי של בעלי
ראתן [מזבובים השוכנים על בעלי ראתן שקשות להביא אותו חולי על איש אחר — רש"י],
ר' זירא לא הוה יתיב בזיקיה [במקום שתושב רוח אחת על שניהם — שם], ר' אלעזר לא
עייל באהליה ר' אמי ור' אסי לא הוו אכלי מביעי דההיא מבואה, ובויק"ר שם דר' מאיר לא
אכיל ביעי מן מבואה דמצורע, שקליפת הביצה מנקובת (ע' טו"ז יו"ד סי' צ"ה סק"ב) וצרעת
מחלה מתדבקת, ובוה נבין אמרם בתוס' ע"ז ה' ע"א ד"ה אלא כו' ומצורעים גמי לא הוי זהא
בתוך המחנה היו יושבים כו' ובר"ן גורים ז' ע"ב וליכא למימר שהיו מצורעין דהא כתיב
קרב כל ישראל כו' שתמה הגרצ"ח שם הרי לא נשנה או עוד פרשת מצורע, ולהאמור לא
מטעם טומאה קאי רק לפי שהיא מחלה מתדבקת מעולם התרחקו ממנה, ויתישבו גם דברי
התוס' יבמות ה' ע"א סד"ה ואכתי כו' אף למ"ד מצורע מוחלט מותר בתה"מ עדיין איכא משום
שלום בית שתדור עמו בידעה כי כבר טהור גברא מנגע הצרעת, וע' ב"י לטור אהע"ז סי' ל"ט
ע"ד התשב"ץ הטוען מום באשתו שהיא מצורעת וטמאה היא וכתב ר' שלמה מי הגיד לו ומי

ברכות שמים נברך עד תאות נפש לאור אור החיים

ספר בירת

מגדל עוז

ברכות שמים

מאת

רבינו רבי יעקב מעמדין זצוק"ל

והוא חלק שלישי מן סידור
"עמודי שמים" ליעב"ץ

הוצאת אגודת ויסוקע
ע"ש הצדיק ר' משה ויסוקער

הדפסה שנייה • אדר תשע"ז
בני ברק ת"ו

→ ואין צריך לומר בחש"ו שלהם. ⁷ (צב) עוד → יש מין קדימה אחרת בעשרה יוחסין בכל אחד בפני עצמו לבחור על זקן סתם, ולזקן בריא על חולה, ולחולה על סריס, ולסריס על המסוכן, ולמסוכן על הטריפה, אבל בין מחוסר איבר לשלם נראה שאין חילוק בענין זה אם לא בראש הגויה והיינו בכלל סריס, א"ג הגדם אפילו ביד אחת איזה שהיא שמא אין קדושתו מרובה כשלם מפני שאינו יכול להניח תפלין אבל הקטע יכול לקיים כל המצות. והני ארבעה דהיינו חולי סריסות טרפה חסר יד שייכי נמי בחרש שוטה וקטן. ⁸ (צג) עוד יש להקדים בכל אלה המינין זכר תמים לאנדרוגינוס, אנדרוגינוס לנקבה, ונקבה לטומטום, והוא קודם לסריס). (צד) אימתי בשכולן שוין בתורה ובמעשים טובים אבל אם היה ממזר ת"ח (ר"ל הגון וירא שמים שאל"כ טוב ממנו הנפל) וכהן גדול עם הארץ ת"ח קודם, וכל הגדול בחכמה קודם את חברו. (צה) ואשה לגבי זכר בענין זה ודאי לא חשיבא דאינה מצווה על תלמוד תורה, מיהו אם היתה אחת צנועה ומשכלת ואשת חיל ואחרות הדיוטות ודאי אשה יראת ה' היא תתהלל וקודמת לבל תתחלל אם יש בידינו לפדות ולהציל רק אחת מהנה איזה שנרצה (אף על גב דלמסור בידים אין חילוק וכולן שוות לטובה כדלעיל). (צו) ואם היה אחד מהם רבו או אביו אע"פ שיש שם גדול מהם בחכמה רבו או אביו שהוא תלמיד חכם קודם לזה שהוא גדול מהם בחכמה. (צז) אבל בן אצל אב אין לו מעלה על תלמיד חכם אם אינו גדול כמותו, אבל הוא קודם לאח ולבן הבן בשוין כך ג"ל שכל הקודם בנחלה קודם להצלה וכל הקרוב קרוב קודם בשניהן שוין הכל כמו לענין צדקה ופדיון שבויים

לאשה ופירשתי בלחם שמים דהיינו בשניהם מזומנים למשכב או כמעשה שהיה בפלגש בגבעה שמוסרין נקבה להציל הזכר (ולא נצרכה אלא לאשת איש יע"ש) עוד כתבתי שם דאפשר לומר לענין למסור בידים אשה ואיש שוין ומעשה שהיה מאן לימא לן דשפיר עבד (אף על פי שכתוב בתורה נמי גבי בנות לוט כהאי גוונא התם עדיין לא ניתנה תורה) אלא לפדות בלבד מיד הנכרים מן הקלקלה ומן המיתה הוא שקודם הזכר. (פח) וכן כהן קודם ללוי לוי לישראל. (פט) צריך עיון אם גם נקבות של שלשה יוחסין אלו יש להן מעלה זה על זה בענין זה לפי שקדושת כהנת ג"כ מרובה שאוכלת בתרומה ובמורם מן הקדשים ויש לה מתנות כהונה (ואם זינתה בזיקת בעל בשריפה) ובת לוי אוכלת במעשר ובניהם פטורין מן הבכורה, מכל מקום מסופקני אם זה כדאי לחוב לאחרות, וקצת הוכחה מדשתקו מנה הפוסקים לגמרי ולא הזכירו דין קדימתן לענין פדיון שבויים וכן לענין צדקה לא שמענו מימינו מי שמקדימה, עם היות האמת שמעלות הכהונה והלויה ירדו בדורות הללו שאפילו לזכרים אין נותנין דין קדימה בדברים אלו (אם לא באיש מפורסם) וזה מפני שאינם אלא כהני חזקה, מכל מקום הדבר שקול אצלי. (צ) ישראל לחלל, חלל לשתוקי (ומי שחציו בן חורין נראה שקודם לשתוקי) שתוקי לאסופי, אסופי לממזר, ממזר לנתין, נתין לגר, גר לעבד משוחרר. ונקבותיהן של שבעה יוחסין אלו, נראה פשוט שיש להן קדימה זו על זו. (צא) ונ"ל שיש עוד דין קדימה לכל אלו על חרש וקטן, והם קודמין לשוטה, ואפילו היו אלו השלשה ישראלים מיוחסים כל העשרה יוחסין גדולים פקחים עם נקבותיהן קודמין,

כבר מת האיש לן להחזיקו אף לגוסס בחוקת חי כתיבא. שגוסס הוא כתי לכל דבר שהוא אף לענין להחזיקו לוי גם כשאין הואין אותו, ותיירץ להלק דבשרו לפניו היינו שדעתן עליו להשגיח כשהוא חי הוא כתי לכל דבר אבל לא כשאינו לפניו אין דעתנו עליו לענין חייתו כלום אלא הוא לענין ידיעה בעלמא שלענין זה לא שייך עניני חוקה שלכן הוא ענין מציאות שיש למיזל לטי המסתבר שהוא דאי כבר מת אף להתאבל עליו. זה נראה בכרתת דברי הש"ך.

ו. בענין הירוב להתקטף בחולה שהרופאים אינם יודעים איך לרפאותו

ובדבר כשאין הרופאים יודעין איך לרפאות ואף הרופאים הגדולים ביותר אומרין שלא ידוע במה לרפאות או שלדעת הרופאים ליכא רפואה, ששאלת שאולי יש בכל זאת ליתן לו איזה תרופה כדי שלא יצא תקלה ח"ו להקל גם בשאר חולים, הא עכ"פ צריך לראות ט"ל יחסר לו כלום ממה שצריך חולה זה לקיים חיי האפשר לו, ולא להפקירו אלא מהאייבין לראות טיחיה וזאת השגחת רופא מופתה לחולה כזה להתאכיל דברים הטובים לפניו לקיחמו בזמן שיהיה אפשר לו להתקיים באופן טוב שלא יקולקל ח"ו להמציא מחייתו לא בכמות הזמן ולא באיכות כחותיו. והוא כליכא מציאות שיהיה שייך להחליט שאין שום תועלת במה שנתווק כמו ואף אם ידמן תולה כזה שכל הרופאים שאצלינו אומרים שאין ידוע להם רפואה ואף שאמרו השערות שא"א לו לחיות אלא זמן קצר מוכרחין לרפאותו במה שאפשר להחזיק את כחותיו אף לפ"מ שהם טובים בדיעה שאין ידיעתם כלום כי ביד הש"ת הוא חיות ובריאות כל אדם בלא יאוש מצד אפיות הרופאים, כי טי שמתיאש מחייו ורי שייך שיתן לו לאכול דברים שקשים לפניו אלא ידע שאינו כלום באפיות הרופאים ושלכן צריך להזתר בכל הדברים שלחלה הוא לא טוב וכדומה. והוא כן לדינא לע"ד.

ומשללא לא שייך הגידון אם צריך לרפאות אף כשהרופאים אומרין עליכא רפואה לחולה זה שהרי אף הרופאים אין יודעין מ"מ מהאייבין להתקטף בו וליתן לו מה שטוב לפניו יותר לפי מצבו אף יאצין יודעים לרפאות ממה וגם לא להקל, וגם אף רק שלא יתיאש ותחלה מוכרחין ומהאייבין להתקטף בו וליתן לו מה שטוב לפניו יותר לפי מצבו אף שאין יודעים לרפאות מכל וגם לא להקל, וגם אף רק שלא יתיאש ותחלה מוכרחין ומהאייבין להתקטף עמו וליתן לו ספי רפואה שהיאש הוא המניק דיותר גדול לחולה, וכל צער אף הקטן והקל הוא מניק לחולה, ואין לך צער יותר גדול כשיבין שאין הרופאים יודעין לעשות לחולה

זה כלום לרפאותו, שלכן צריכין הרופאים ליתן איהו רפואה להשקיש רחמו אך סמים כאלו שברור שלא יקלקלו כשאין יודעין במה לרפאות וא"א להשיג רופא הידע יותר.

ז. רפואה לזקן מופלג, ואם יש להתחשב בזה לענין קדימה

ובדבר זקן מופלג שגחלה דאי מהאייבין לרפאותו במה שאפשר כמו לאיש צעיר ואף אם אין תחילה חוקן רוצה באמרו שמאס בחייו ואסור אף להעלות על הדעת דברים כאלו אף שהאומר זה הוא רופא גדול, ואף לענין קדימה להרופא למי ילך מסתבר שאין להתחשב בזה, וחנני חותנך אהובך בלוי"ג.

משה פיינשטיין

סימן עו

אם יש איסור בעישון סיגריות

אסרו חג שבועות תשמ"א
 מע"כ ידידי הנכבד מאד בן תורה וירא שמים באמת מהר"ר ד"ר ר' מאיר רחנער שליט"א.
 הגה ליתן כלל להא דאמרו שומר סתאים ה' בשבת (כ"ט ע"ב) ובגדה (מ"ה ע"א) בשני דברים שאיכא בהם חשש סכנתא ולא חזירי בהו, אף שחאי בסתם חשש סכנתא אסור לסמך ע"ז אף אם יודמן סויג בדבר שיש בו חשש סכנתא ולא חזירי בהו אינשי, נראה פשוט דבדבר דאיכא הרבה שלא קשה להו לבריאותם כלום כגון הרבה מיני אוכלין שהאינשי נתנין מהם ביותר כבשרא שמגא ודברים חריפים ביותר אבל קשה זה לבריאותן של כמה אינשי, ליכא בזה איסור מלאוכלן מצד חשש סכנה, מאחר דהרוב אינשי לא מסתכנין מזה. ועיין ברמב"ם פ"ד מצעות שנקט ים עניני אוכלין ומשקין הטובים לבריאות הגוף וחרשים לבריאות הגוף ולא כתב בלשון איסור לא מדאורייתא ולא מדרבנן שאסרו חכמים, כדכתב בחסרת מכשול שיש בו סכנת נפשות בפריא מרופא ח"ד שאסור לחניחו ומחוייבין להסירו אמילו שהוא חשש רק לעצמו מעשה דקרא דהשטר לך ושטר נפשך ובלאו דלא תשים דמם, וכשאיכא רק חשש סכנת אסרו מדרבנן ומכין מכת מרדות (שם בח"ה) וחשיב פוטי חרבים ע"ס חפיק וגם בפ"ב, אלא כתב רק הקדמת מסברא בעלמא בראש חפיק והאיל חיות תגוף בראש ושלם מדרכי השם הוא שהרי א"א שויבין או ידע דבר מדיעת הבורא הוא

חוקן המשל יחלק טו ס"א ע"ב

[דף טא ע"ב - טב ע"ב]

דף סב ע"א בד"ה לא מאי קום עשה כו' והיכא דלא גבה עדיין הרבית דת"ק כו' ואין עוד תקנה לתקן הלא כו' עכ"ל. אין לפרש דצריה דדוקא בלא גבה עדיין הרבית דלא א"ל לתקן הלאו כלן השצה אבל גבה הרבית ע"י השצה שפיר ניתקן גם הלאו של לא תשימון דהא אפילו לרבי נחמיה ולר"א כתבו ללאו דשימה ממל"א ג) תלי וקא"י שאם יקרב השטר קודם שגבה פטור משמע הלאו לא נקטע השטר קודם שגבה חייב בלאו ד) דשימה ה) ולא ניתקן בהשצה אלא משום דר"ג ור"א נקטו החו"מ היכא דלא גבה הרבית דהיכא דגבה הרבית מודו דחייב בלאו דלא תשימון ו) ולא ניתקן בהשצה אלא ללא דולל תקא וגו' ז) וזו"ק:

דף סב ע"ב בד"ה לקח הימנו כו' ובי לא ידע דאסור לפסוק יין מחמת חוב כו' עכ"ל. הכי פסיקא להו מטעמא דקאמר אע"ג שאין לזה למוכר יש לזה לאיש אחר ויכול לקנות ממנו עכשיו דמיים דלא שייך למוכר

להתור ולפי סגרתו קאמר רבא דלמי לר"א איכא ליישב הצרימא כמ"ד ללו כרעות לוקח דלדידיה קא מוזר רחמנא כו' וזו"ק:

ח"א דף סא ע"ב בסדה זו מדידת קרקע כו'. למדידת מקה וממכר נאמה לא אכטריק דהיינו גול בעלמא וכן נמשקל של יעמון כו' כדלמרינ לעיל וכן נמשורה שלל ירמיה כו' וממ"ש נפרק הוה"א ע"ש וק"ל: ד"ה רבתי רחמנא יציאת מצרים ברבית. לפי שאלו הם מרצים מעומיהן בעול ע"כ אמר טו אני הוא שהנתינו כו' אין עפה של נכור כו' לפי שהם שיעבדו ציראל שגאמר דהם נני נכורי ישראל כדי לרעות נכסיהם כדי לננות לה פיתוס ורעמסק ע"כ הנה הקב"ה נכוריהם מאכ כפרש"י הרי שאלו עשה רווקים כו' שהיה כדי לרעות נכסי בני אשה אחר להיות נפול פי עיני ממכר אריה וממעתו נכנסים כן זה שמשב לרעות נכסיו דברים אלו בעול והקב"ה מנצל מהשטמו וממעתו נמנעו וממעט מעומיהן כמ"ש לקמן ב) לגבי רבית נכסיו ממנוטעין וילמוד סחום מן המפורש וזו"ק:

חידושים	חכמת שלמה	הגהות
לית מה ערמה יש דבר הלא עובר על מצות ליתא ולא כן יצטל מצות ליתא מעקרו אלא צולא איירי שמוכרו ללמרים וכן איתא בנאש"י ומוכרו לשם תכלת ואם כן הוא גזול א"ל העניות וחלו בלאו ללא מוטו נמאק וממכר וליך חלו הענין נמאק ליתא על כן הוא אומר דמטוס הכי חלה נמאק צנדינו לשם ליתא הלאו לנו שמעת התליה עולה נבגדו [ענין נמאק/א"ל]:		דף סב ע"א רש"י בד"ה לעולם לאו כו' תנא קמא. ה"ס"ד: דף סב ע"ב רש"י בד"ה רבית מוקדמת כו' קתני לה והא כו'. ה"ד"א:

מהר"ם

עליהם משעת עשיה ואין להקשות תרתי למה לי דאין האיטורים דומין זה לזה דהא בלאו הכי כתב קרא גבי טומן משקולתיו במלח לעבור עליו משעת עשיה וכתיב גם כן גבי יציאת מצרים לוחלה קלא אילן בבגדו לעבור עליו משעת עשיה אבל מכל מקום אי הוה גבי יציאת מצרים תרי אסורין כגון אסור גזלה וגם אסור דעובר על מצות יציאת מצרים כדלעיל על כל פנים הוה ילפינן מיציאת מצרים דכתיב גבי רבית במכל שכן כדלעיל ולכן הוכרחו התוס' לחרץ דאצטריך קרא לעבור עליה משעת עשיה ודברי ספר חכמת שלמה מה שכתב בפירוש דבור זה רחוקים הם בעיני כי אין לשון התוס' סובלתו וקיל וע"ש:

דף סב ע"א גמרא מיתבי הניו וכו' אין חייבין להתזירן אינהו הוא דלא חייבין הא אביהן חייב וכו'. כן צ"ל: רש"י ד"ה בדיניהם של עובר כוכבים שלא נאסר וכו'. כן צ"ל: תוס' ד"ה לא מאי קום עשה וכו' והמקשה לא הבין טעמו יפה וכו'. משקין העולם למה הוצרכו התוס' לכתוב לפי פירושם שהמקשה לא הבין טעמו יפה הא לפי רש"י נמי צריך לומר דלא הבין המקשה טעמו יפה אבל יש לומר דלפי"י איכא לומר דאסור דאין להתזירן ולא שייך ביה קום עשה וחייב מלקות ולא פליגי אלא כשעדיין לא גבה רק שנכתב השטר ופליגי אי קריעת השטר מקרי קום עשה או לא אלא דפרין מאי קסבר וכו' ורצה לומר מזה נפשך אי כתיבת השטר הוי כגבוי א"כ הוי כאלו כבר קבל גבה הרבית וגבהה מה אמרו דכולי עלמא אין מחזירין וליכא קום עשה אם כן אמאי פטור רבי נחמיה וראב"י ומדפסטי וס"ל דקריעת השטר הוי קום עשה משום דחייב לקודעי שטרא מכלל דבגבה כבר נמי מחייבי לאהדורי ופטרו ממלקות דמה לי קריעת השטר ומה לי השבת הרבית דקריעת השטר נמי הוי השבתו ואי כתיבת השטר לא הוי כגבוי אם כן לא עבר עדיין כלום ואם כן אמאי מחויב ליה ת"ק ומשני לעולם לאו כגבוי דמי ות"ק מחייבי ליה משום דמקרי שימה ואם כן לפרש"י עולה הכל כהוגן אבל לפירוש התוס' דהתירצן השיב דלכ"ע מחזירין דרבית קצוצה יוצאה בדיינים כרבי אלעזר ולכ"ע דלאחר שגבה איכא קום עשה ולא לקי והשתא מן הסברא הוא דאי לא לקי אפילו היכא דכבר גבה הרבית משום דאית ביה קום עשה כל שכן דליכא לחייב מלקות בכתיבת השטר דכ"ש דאית ביה קום עשה אלא ע"כ צריך לומר דהמתירן השיב דאין נהני מיה דאלאו יא) דלא תקח לא אשכחן מלקות דלעולם אית ביה קום עשה ולא פליגי אלא בלאו יב) דלא תשימון אי מחויב עלי' מלקות אי לא וא"כ אם איתא דהמקשה הבין טעמו של המתירן לא הוי שייך ליה למפרך הא דפרין מאי קסבר אי כגבוי וכו' דקושיא זו אין לה טעם אלא ע"כ צ"ל דלא הבין טעמו יפה וקיל:

דף סב ע"ב גמ' בדייניו מחזירין ממלה ללה. כצ"ל: רש"י ד"ה וחזרו וכו' בדירגו זהב וכו'. כצ"ל: תוס' ד"ה לקח דרישנו חפיון וכו' ועוד כיון דאיסור לא קאי אלא אינן מאי פריך וכו' וכי לא ידע דאסור לפסוק יין וכו'. ר"ל וכי לא ידע שיש לחלק בין היכא שנתן לו עכשיו בשעת פסיקת מעות דיכול לקנות בדמים שקבל כדתי אע"פ שאין לזה יש לזה ובין היכא שאינו נתן לו עכשיו בשעת הפסיקה שום מעות אלא שפוסקת על החוב שיש לו בירו יג): בא"ד ועוד מדמינו בבא לחוב בדמיהם וכו'. ר"ל אפילו את"ל דהמקשה לא ידע לחלק הכי עדיין יש להקשות אלשון של התירצן דמשני בבא לחוב בדמיהן עסקין משמע מתוך לשונו דעד השתא היה סבר המקשה דלא איירי בבא לחוב בדמיהן אלא איירי מתניתין שנתן לו מות עכשיו בשעת פסיקת היין וזה אלא לומר דיעלה על דעת המקשה כן דהא מפורש הוא כמתניתין דאיירי שלא נתן לו עתה שום מעות וכיון שהמקשה נמי הוה ידע דמתניתין איירי בבא לחוב בדמיהן לא היה להחליף להשיב כהאי לינשא אלא ה"ל לשנויי בקצרה אמר רבא לאו כאיסורו הכא לידו דמי וכדתיא וכו' אבל לפי מסקנת התוס' דקאי קושיית המקשה אחסין אתי שפיר דבחטין תני במתניתין לקח הימנו חטים בדינר זהב הכור דמשמע דנתן לו בשעת המקח דינר זהב ולכן הוצרך

פי' שלפעמים היו חמשה או עשרה בכורים לאשה א' וק"ל: תוס' ד"ה שתוליה קלא אילן בבגדו וכו' ואע"ג דעובר על מצות יציאת וכו'. דרבי התוס' הללו צריכין עיון דמאי איכפת עובד דעובר על מצות יציאת הא לעיל נמי גבי חולה מעותיו בכבוד כוכבים כזה דאסור רבית ואפי' הכי אצטריך קרא לאשמועינן דהשם יתברך הוא מבחין ויודע הנסתר והעדומיות של בני אדם ומענישן עליהן ואם כן הכא נמי גבי מצות יציאת וכן נמי לקמן גבי מערב קרבי דגים טמאים בקרבי דגים טהורים וכבר נדברו בו דברים ופירושים שונים והמתורר שבכלם נראה לפרש כוננת התוס' בזה הוא שהתוס' סבירא להו דהא דקאמר שתולה קלא אילן בבגדו הוי פירושו בבגדו של עצמו שהוא לובש ומתכסה ותלה בו קלא אילן במקום תכלת ולכן הוקשה להו להתוס' והלא הוא עובר על מצות יציאת ומה ערמה שייך בזה ולמי מרמה דלעצמו לא שייך רמאות וכי הוא מרמה את עצמו ואם הוא מואס במצות יציאת ורצונו לעבור עליה למה לי למתלי קלא אילן בבגדו יתלבש בבגדו בלא שום יציאת כלל דבשלמא גבי חולה מעותיו בכבוד כוכבים הוא עושה כן לרמות את חברו כדי ליקח ממנו רבית דאם היה יודע חברו שהן מעותיו של עצמו לא היה לזה אותן ברבית דאיסור רבית אוסר רחמנא ללוה כמו למלוה וכן גבי מערב קרבי דגים טמאים בטהורים הוא עושה כן כדי לרמות בני אדם למכור להם טמאים בטהורים להריות דמסתמא הטהורים דמיהן יקרים יותר מן הטמאים אבל גבי יציאת שתולה קלא אילן בבגדו מה רמאות שייך בזה ולמה יעלה על דעתו לעשות כן דאצטריך קרא להזהיר על זה ולהודיע שהוא מבחין בזה לכן פירשו מכל מקום אצטריך לקרא לאשמועינן וללמוד מיניה דעובר עליה משעת עשיה אע"ג דעדיין לא לבשו וכלל הענין דלא אצטריך קרא לאשמועינן דהקב"ה מבחין רמאותו אלא עיקר קרא אתא למילף מיניה היכא דתלה קלא אילן בבגדו עובר משעת עשיה זהו תמצית פירושו זה ברור זה אלא שגם על הפירוש הזה יש להקשות דכיון דהסברא היא שאין אדם תולה קלא אילן בבגדו של עצמו דלא שייך לרמות את עצמו א"כ הודא קושיא לדוכתא למאי כתב לן קרא לאשמועינן לעבור עליו משעת עשיה ואין ימצא שיתלה אדם קלא אילן בבגדו של עצמו כיון דאין רמאות כלל בשל עצמו למה יתלה קלא אילן בבגדו כלל ועוד יש לדקדק דכיון דכתבינן דבגדו של אחרים הוי אתי שפיר ולרמות אחרים הוא עושה א"כ תקשה לן מנא לה להגמרא דקרא איירי דתולה קלא אילן בבגדו של עצמו ומכח זה מוכרחים אנו לומר דאצטריך קרא לעבור עליו משעת עשיה דלמא אתי קרא בתולה קלא אילן בבגדו ומוכרו לאחרים בשל תכלת ומרמה את הבריות דאצטריך שפיר כמו גבי רבית ושרצים דבסמוך וכמו שכתב הרא"ש דבתולה קלא אילן ומוכרו לאחרים בשל תכלת איירי ויש לפרש כוננת התוס' בענין אחר דלעולם התוס' ס"ל כפירוש הרא"ש דאיירי בתולה קלא אילן בבגדו ומוכרו לאחרים דומיא דכל הני דשמעתין כמו גבי רבית ושרצים כסמוך והשתא עושה שתי רעות אחת שמרמה את הבריות וגזול את הרבים שמוכר להם קלא אילן שהוא בזול שדמי מועטים בשל תכלת שדמי יקרים בתכלית היוקר ועוד שנית שהוא מבטל רבים ממצות יציאת וגורם שהלובשים עובר על מצות יציאת ואם כן קשה למה לי קרא (ט) מיציאת מצרים גבי מצות יציאת הוא כיון דכתיב ו) יציאת מצרים גבי רבית דהקב"ה מבחין ומעניש את הרמאי דאין שם כי אם איסור רבית לחוד כל שכן בציצית דעושה ב' רעות כמו שכתבנו ולכן תירצו התוס' דמכל מקום אצטריך קרא גבי יציאת לעבור עליו תפך משעת עשיה והשתא עולה הכל כהוגן אלא שיקשה עליו דלפי זה הוא גבי שרצים נמי תקשה לן למה לי דכתב יציאת מצרים לפרע ממי שמעבר קרבי דגים טמאים בשל טהורים לא אתי נמי במכל שכן מרבית דהא גבי קרבי דגים נמי עושה שתי רעות דגזול את הבריות וגם מכשילן במאכל אכילת איסור שרצים דהא על כרחך קרבי דגים טמאים הם בזול ואינם כ"כ ביוקר כמו קרבי דגים טהורים דאם לא כן למה מערב אותן וצריך לומר דלפי זה גבי קרבי דגים נמי אצטריך קרא לעבור

הגהות והערות
 ה) בדפוס"ר "דשומא" (ו) שמות כב כד. ז) ע"י דחיית רע"א. וע"ע לחם אבירים. ח) ע"י מהר"ם ש"ף, לחם אבירים, מגן גבורים, פני"ג, גאון צבי, וערות יהוסף. ט) במרכו טו מא. י) ויקרא כה לה. יא) ויקרא כה לו. יב) שמות כב כד. יג) ע"י מהר"ם ש"ף.

14

דף סג ע"ב בד"ה ופוסקין על שער שבשוק כו' משה שירדמן זצ"ל חמין למכור אפילו בשוק ש' אכילבאי וארבי עכ"פ. אע"ג דלפילו ר"י לא מוקי ממני' אלא כדורמוס (מ"מ הך דרבי ינאי הוה מלינין לאוקמי באלכנאי וררבי ודו"ק:

דף סד ע"א בד"ה מה שעו חולבות כו' פרדיס אמר רב כו' שרגיא זקנות בעוד שהוא בוסר כו' עכ"פ. ק"ק יא) להאי מירוצא דומיא דהרי (י) צדק דקרי שקנאן (א) צעוד זמן ויהי הקדמת מעות עד זמן שהיו בני גרמילא ל"ל למימר דל"ל יהיבנא לך בני גרמילא דהוי כמו כן וכך מכור לך ה"ל למנקט רצוחא טפי דלפי' חס מכר לו הן רב הן מעט מה שגדל הקרי נמי לאסור (י) ודו"ק: בד"ה או תקפה כו' אב"ל בקנקנים דמוכר מצי אמר ליה הא המדך והא קנקנך כו' עכ"פ. והכא ה"ל ד' זוזי לחצימא דתמנל משמע נמי דמיירי בקנקנים דמוכר ועוד למד מירוצא מיירי בלא מנך (ט) ודו"ק: בא"ד ואית מאי צריך כו' דאפילו בתקפה דאיכא לצימר הכי דשרי להתנות כו' עכ"פ. אע"ג דאיכא למימר דאשמעין התם דשרי בלא מנאי מ"מ כיון דצקל יוכל להמנות אי תקפה דרשותך ה"ל להמנות כן ולקבל עליו יוקרא וזולל (ט) וק"ל:

דף סד ע"ב בד"ה האי קרוב לשכר כו' ואית תקשי ליה אמתני' דיצא השער פוסקין כו' עכ"פ. ל"ע למאי דלא מקסי אדעמיהו

הכי צוסק עמו צחזו טיס לו עליו א) וק"ל: בא"ד ואית אמאי תני גבי יין אין לו כי נמי יש לו אסור כו' עכ"פ. לרצה דמוקי לה כר' חילא אפשר דלפי' הא נמי קא קשיא ליה מאי אריא אין לו אפילו אין לו נמי חבל קושיא זחא אפילו לרצה דמטיק לה כדרבי אשעיה לא אילטרין למתני (ג) גבי יין אין לו ומירלו דגבי יין לא קשיא ליה לאפי' מאי אריא אין לו כו' דמשום חטין דרישא נקט אין לו אלא דצרישא גופא כמטין קא קשיא ליה לאפי' מאי אריא אין לו אפילו יש לו נמי לר' מייל ומתקן לה רבא כדרבי אשעיה (א) ודו"ק: בד"ה הרי שנושה כו' דהכא מיירי ש"א פטרו ממנו עד כו' עכ"פ. וכלאקשינין מאי אריא אין לו אפילו יש לו נמי ליכא למימר דמתניתין דהכא איירי שפטרו מהסוד [א] דל"כ כיון דמעוה קונוה ככה"ג אפי' אין לו נמי ומטעמא דלע"פ שאין ליה יש ליה (ה) וק"ל:

דף ס"א ע"ב (ה) וחי אחיך עמך חייך קודמין וכו'. דמלת עמך משמע שהיא הוא טפל לך ונראה לפי הדרכ' דרבי עקיבא דאם היה הקימום של מים של שניהם דעוה רע"ק לכן פטורא דשניהם ימותו ואל יראה כו' ואפשר דהיינו טעמא דלאמתין (ו) למאי חויה דדמא דידך סומק טפי מדמא דשכרך וק"ל:

דף סג ע"א בד"ה רבית ע"מ אהחזיר כו' בגון שהתנו עמו שאם יפרו יתן השכר כו' עכ"פ. ומאי איירי שלא מנריכו לפדותו מחלה קודם שינכה לו שכר דירה ואין כאן רצח כלל ואחיא דר"מ (ז) אפילו כרענן (ח) דר"י (ט) וק"ל:

קריני ראם [א] יב אין דבריו מובנים דמי' כיון דאין לו ולא נתן לו מעות מה מהני דיש ליה כיון דאינו יכול ליקח שאין לו מעות רע' בפוסקים:

הכמת שלמה הגהות

דף סג ע"ב גמרא ואמר רב נחמן האי מאן דאזיף כו'. כ"ל: רש"י מוכר שעוה. ה"ס: דף סד ע"א רש"י בד"ה לאו מיניה כו' אחרינא אבל כו'. ה"ס:

מהר"ם

פעמים חמשה ואם כן טעה בעשרה פעמים חמשה שהן חמשים בדלוג אחד ובחמש העודפות עדיין על ג' בין ג' לר' רצה לומר שהיה לו למנות ד' פעמים ה' וטעה ומנה ג' פעמים ה' וטעה בה' פעם א' ואם היו ט"ו טעה ג' פעמים כגון שהיה לו למנות ד' פעמים חמשה טעה וכן ומנה שלשה פעמים חמשה ואח"כ כשהיה לו למנות ולומר ח' פעמים ה' טעה גם כן ומנה חמשה וכן אח"כ היה לו למנות י"ד פעמים חמשה וטעה ואמר י"ג פעמים חמשה וכן בכ"ה בכ"ה וק"ל: תוס' ד"ה מה שעויו חולבות כו' הך ברייתא לא קשיא לרב וכו'. רצה לומר דהכא קתני ברישא מה שעויו חולבות מכור לך מותר הואיל ומכור לו בדמים הללו יהיה מה שיהיה הן רב הן מעט ויכול להיות שלא יהיה החלב שחלבו מהעוים שוה בכדי מעותיו שהוא נותן וקרוב הוא להפסד כמו לשכר ולכן הוא מותר ואם כן פורדיטא נמי כשלווקה ממנו הפרדס בין שיוציא ממנו פירות או יין יותר מכדי דמיו בין שלא יהיה שוין בכדי דמיו נמי לשתתי דהא קרוב להפסד הוא כמו לשכר ואמאי אטר רב בפורדיטא לא קשיא דהכא אין רגילות לזולל בשביל המתנת יום או יומים ואינו מוחיל גביה כ"א בדבר מועט כפחות מכרי מקחן הרגיל ואין השכר כל כך גדול ולכן קרוב הוא להפסד כמו לשכר אבל בפורדיטא שהוא קונה בעוד שהענבים אין בוטר וצריך להמתין זמן רב עד הבציר ולכן רגילות שמוזיל גבי' טובא ומשלם שכרם שהוא בעת הבציר מאה זהובים קונה אותו עכשיו בעת שהוא עדיין בוטר בעשרה זהובים ולכן רחוק להפסד הוא שאם אפשר שכרם שרגיל להיות שוה מאה זהובים שיהיה השנה כל כך קשה שפחות ענבי הכרם ולא יהיו שוים י' זהובים דמי המקח שנתן כפרם ואם כן רחוק להפסד וקרוב לשכר הוא והווי ליה אגר נטר ממש שבשביל שמקדים לו המעות וממתין על הפירות הוא נותן לו שוה מאה בעשרה (י) מאי אמרת התם נמי זימנין דאית ביה תיהא ויתקלקל הכרם לגמרי כגון בדר וקדר ויפסיד הכל ולא יהיה שוה אפילו עשרה זהובים המעות שנתן לו כהן לא חייש להכי דלא שכיח הוא כן המשך דברי התוס' ולפי שראיתי תלמידים לקרובים לטעות בהבנת דברי התוס' הללו הארכתי לבאר דבריהם כביאור רחב:

דף סד ע"ב ד"ה האי קרוב לשכר ורחוק להפסד הוא וכו' וי"ל דשאני התם כיון דאין הפירות שולוק בעין אין ניכר וכו'. כן צריך להגיה: ד"ה ולא ישכור הימנו בפחות וכו' ור"י אמר דבית נמי זימנין דלא שקיל מידי וכו'. מדברי התוס' משמע דרבינו תם תרי טעמי קאמר חזא דבין בית ובין שוה בתרתייהו יומי (ט) דלא שקיל מידי וגם מצריך שילוח לו על הבית ועל השדה ונראה דלתרתייהו אצטרך דע"כ צריך לחלק בין היכא דלא הלוהו מתחלה על הבית ועל השדה דאסור ובין היכא דהלוהו על הבית ועל השדה דבין בית ובין שדה שרי בנכיתא דאלי"כ תקשה ליה מתניתין דהכא דקתני ולא ישכור ממנו בפחות וע"כ צריך לחלק ולומר דאיירי מתניתין דלא הלוהו על הבית לכן אסור ואי לאו טעמא דזימנין דלא שקיל מידי וקונה הפירות או דירת הבית בנכית' על הספק לא היה מסתבר

הגהות והערות

תורמה. (ב) כ"ה בדפד"ר וכו' וילנא "למתני". (ג) ע"י קיקיין דיונה, מהר"ם ש"ף, תפארת שמואל, אשל אברהם ס"א בהגה"ה ועדות יהוסף. (ד) ע"י קצה"ה סר"ש ק"ט, מגדנות נתן, כוס ישועות, ח"י החם סופר, גאון צבי, עין יהוסף, מים עמוקים, תפארת בחורים, מהר"ם ש"ף, אשל אברהם ס"י ג' פיסקא א' ובגו"ה. (ה) דיבור זה שייך לע"א. (ו) פסחים דף כה ע"ב. (ז) ע"י חת"ס. (ח) ב"י וילנא "כדורבן". (ט) ע"י מהרש"ף, פתחי שערים, מהר"ם ש"ף וכוטו ישועות. וראה עוד במענה אליהו. (י) ע"י מה שהקשה בעין יהוסף. (יא) ע"י גידולי

המתוך לשוני דלא איירי שנתן לו עכשיו הינו זהב אלא שהיה כבר חייב לו דינר זהב ומאי לקח בהלוואה כדמטיק לקמן (ז) וכו' והארכתי בזה הגם שפשט דברי התוס' פשוט שכן הוא אלא שראיתי מקצת מתחכמים לפרש דברי התוס' הללו בדרך רחוק מהאמת וכדי להוציא מלבם כתבתי זה:

דף סג ע"א ד"ה כשממשך וכו' והמשיכה דהכא לא הוי אלא לענין היתר פיסוק וכו'. כן הוא בספרים שלפנינו ונראה שר"ל בזה וכי תימא הא כיון דהלוקח קנה החטים במשיכה א"כ הויין ממש שלו ואי"כ כשאוכלן המוכר אח"כ הוי כאלו לוח המוכר החטים מהלוקח והשתא נעשה הלוואה ומשלם לו אח"כ חטים אחרים כשיוקרו ליחסר כמו לא הימנו טאה בסאה לכך מסיים ומשיכה דהכא לא הוי אלא לענין היתר פיסוק וכו' ר"ל ולכן כשהמוכר לקחן ואכלן לא מקרי שוב הלוואה. אבל ראיתי בתוס' ישנים כתובים על קלף דלא כתוב בהן כלל אלא כן כתוב בהן ולא דמי לטאה בסאה דהתם הלוואה והכא זכיני ותו לא מירי:

דף סג ע"ב גמרא רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו מ"ט אמרו רבנן פוסקים על השער שבשוק וכו' פוסק דא"ל שקלי טיבותך וכו'. וצריך לומר דאינהו מפרשי הא דקתני יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה דר"ל דהלוקח יכול למצוא לקנות במעותיו שאע"פ שאין לזה יש לזה ואין המוכר הפוסק עמו עושה לו שום טובה ולא מחזי כלל כרביית: מי שפרע ומאן דיהב זחי אתרעא תריפא לבי תרי וכו'. כ"ל: אמר רב נחמן כללא דרבית וכו'. כ"ל בלא וי"ו: ואמר רב נחמן האי מאן וכו'. תוס' ד"ה וא"ל יהיבנא לך חמשה וכו' וא"א אמאי אסור לפסוק חמשה בזווא מ"ש מטרשא וכו'. ר"ל דלא שנה היכא דמוכר לו סחורה ונתנה לו ביוקר בשביל המתנת המעות או שמקדים לו המעות והמוכר מוחיל גבי' בשביל המתנת הסחורה:

דף סד ע"א רש"י ד"ה ישורייטא והומשייתא וכו' ואם אין עשירות ישנן חמישיות וכו' ואם היו עודפות הרבה כגון ג"ה טעה בעשירות וכו'. ר"ל כשהיו נוהגים למנות ה' ה' היו רגילים למנות כן פעם א' ה' שתי פעמים ה' ג"פ ה' עד עשרה פעמים חמשה י"ב פעמים חמשה י"ב פעמים חמשה וכו' עד עשרים וכו' כ"א פעמים וכו' עד שלשים פעמים ה' ל"א פעמים וכו' עד ארבעים פעמים ה' מ"א פעמים ה' עד חמשים פעמים ה' וכן לעולם והשתא כשיש כגון ג"ה י"ל טעה בעשירות ר"ל שהיה לו למנות ארבעים פעמים חמשה טעה ומנה שלשים פעמים חמשה או היה לו למנות חמשים פעמים חמשה טעה ואמר ארבעים פעמים חמשה וטעה בעשרה פעמים חמשה דהיינו חמשים בדלוג אחד והיינו דקאמר טעה בעשירות דכפרישית רוצה לומר כמו שפירשתי לעיל גבי עשירות דטעה בין חמשים לארבעים בין ארבעים לשלשים הכי נמי גבי חמישיות טעה בעשירות בין חמשים לארבעים או בין ארבעים לשלשים שהיה לו למנות חמשים פעמים חמשה וטעה ומנה ארבעים פעמים חמשה או שהיה לו למנות ארבעים פעמים חמשה וטעה ומנה שלשים

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 405

שלחן ערוך יורה דעה

חלק תמישי

כולל הלכות מאכלי עכו"ם, הכשר כלים, נמל"פ, יין נסך, ע"ז, רבית, חוקות העכו"ם וכישוף, כתיבת קעקע, גילוח הפאות, ולא ילכש גבר.

זה השלחן המהור לפני ה'

אשר ערך האשל הגדול הגאון רשכבה"ג רבינו יוסף קארו וצללה"ה ר"ם בק"ק צפת ת"ז, ועליו מפה פרושה הגהות וחדושי דינים מאת האשל הגדול רשכבה"ג הגאון רבינו משה איזנרלש וצללה"ה אב"ד דק"ק קראקא.

ועל דגליהם

באר הגולה מדרב הגאון המובהק מהר"ד משה רבקש זצ"ל סווילנא.

באר היטב מדרב הגאון וכו' מהר"ד זכריה מענדל זצ"ל אב"ד ור"ם בק"ק בעלז.

פתחי תשובה, ונחלת צבי מדרב הגאון מהר"ד צבי הירש אייזנשטאדט זצ"ל אב"ד אושיאן, עם התיאמות החדשות מדמחבר (הכל כפי מה שצרכים כמה פעמים בוילנא).

ובחמלת ה' בזכות אבותי הקדושים, אראלים ותרשישים, חברתי

דרכי תשובה

קובץ גדול מאסף חדושי דינים, מכמה מאות שו"ת וספרים שונים, ראשונים ואחרונים, את שלפני הבאר היטב ופתחי תשובה ואת שלאחריהם, אשר לא הובאו בדבריהם

אני שפל אנשים חזל אישים

צבי הירש שפירא אב"ד ק מונקאטש והגליל (בעהמ"ח ספר באר לחי רואי על התקני זוה"ק) בלאאמ"ז הגאון הקדוש ט' ישראל מהר"ד שלמה וצללה"ה ז"ע אב"ד ק תג"ל יצ"ז.

מִשְׁפַּט בְּהַז

תשובות במצוות התלויות בארץ
זרעים קדשים שחרה סנהדרין ומלכים
אוצר החכמה 21/11/211111

ג א ה

הרב ר' אברהם יצחק הכהן קוק ז"ל

ירל ע"י האגודה להוצאת ספרי הראי"ה קוק ז"ל
ירושלם תרצ"ז

להבות אש קודש, בעת שהיו נתונים כבר על המדורה עד שנתפעלו רבים מהרואים להמשך אל היהדות בראותם את עומק האמת הקדושה הנוצרת בלבבם, ומצאו להם רק אותה תחבולת הרשע של סתימת הפה, ע"י כלי מועקה זומם. עכ"פ נראה שהרמב"ם לא ס"ל בהא כדעת הגמריי, ואינו מחלק בין מצוה שיכולים לבטלה בע"כ או שאינם יכולים לבטלה, ולעולם בשעת השמד הדין נותן שיהרג וא"י על כל המצות, וממילה אין לנו ראייה שתהיה מותרת לדעת הרמב"ם מסירות גפשו, במקום שהדין נותן שאין חיוב בזה, גם בחסיד וירא שמים לצורך הדור מצד הדין, וזולת ע"פ ב"ד בתור הוראת שעה כמש"כ, במקום שהוא למגדר מילתא, שאין עומד נגד זה שום איסור שבתורה חוץ מע"ו.

76ג. ובענין גדר של חיי שעה, אע"ג שכתבתי, שהרמז מטריפה יש להשיב עליו מכמה אנפי, מ"מ לעד"ג פשוט שקצבת יום או יומים, שבד' רש"י ע"ו כ"ז ב', אינה כ"א אורחא דמילתא, שע"פ רוב חולה שהוא במצב של ודאי מת לא יחיה מהסתם יותר מיום או יומים, שאם יש בו חיות להמשיך חייו יותר אינו כבר בכלל ודאי מת, ונכנס בכלל ספק חי ספק מת שאין מתרפאים מהם, אבל אם אירע הדבר שרופאים מומחים אומרים בכירור גמור, שאם לא יעשו, למשל, נתוח מיד מוכרח הוא ודאי למות באינה משך זמן קבוע, מתוך מחלה זו, ואם יעשו לו נתוח או יוכל להיות שישוב ויבריא ויחיה חיים ארוכים ובריאים אם יצליח הנתוח, ואם לא יצליח ימות מיד, — זאת היא הוראה רווחת, ע"כ צרה שלא תבוא, שמורין, עפ"ד שבר"י שהבאתי, לעשות את הנתוח, ואין מדקדקין כלל בשיעור יום או יומים, ומהר"י עצמה מוכח, דיום או יומים לאו דוקא, דכיון דלמדנו ממימת רעב למיתת ההריגה, שהיו עלולים לה בגמלם אל מחנה ארם, והרי במיתת רעב כתב הרמב"ם, מ"א משבועות ה"ז, דאין נקראת שבועת שוא,

בנשבע שלא לאכול, כ"א בשלא יטעם כלום שבעת ימים, ויש לנו עכ"פ לומר שמשך שבעת ימים לדעת הרמב"ם חשיב חיי שעה ולא חיישינן ל"י, שמסתמא כשהרגישו שכלו להם מזונותיהם אמרו לנו ונפלה אל מחנה ארם, ואם נאמר שכבר עברו עליהם כמה ימים בתענית לפני זה לא ידענו קצבה לדבר כלל, ולהביא רא"י מדין יום או יומים, שחדשה תורה בעבד, לא מסתבר כלל לע"ד, ביחוד לפ"ד הרמב"ם פ"ב מה' רוצח ה' י"ד, שטעם דין יום או יומים אינו כ"א מפני שיש רשות לאדם להבות את עבדו, וע"כ צריך לומר שהוא כמו שוגג אם הכהו הכאה שאפשר לעמוד יום או יומים, שחשב שאין בה כדי להמית, ומשוי"ה פסק שזהו דוקא אם הכהו בשבט מקל ורצועה, שיש לו רשות ע"ה, אבל אם הכהו בסכין וסייף או באבן ובאגרוף וכיו"ב, ואמדתו למיתה ומת, אינו בדין יום או יומים, אלא אפילו מת לאחר שנה נהרג עליו, ומוכח מזה שאין כונת התורה שבתוך יום או יומים חשיב כגברא קטילא מיד, ולאח"כ ל"ח כגברא קטילא ומשוי"ה פטור עליו, דאם ה"י פטור זה נוהג בעבד מטעם זה, שכל שלא מת מיד תחת ידו אינו חייב עליו, ה"י פטור ג"כ בהכהו בסייף וכיו"ב, כיון שלא מת מיד, א"ו הדבר תלוי באומד הדעת, שהתורה שיערה שהכאה בשבט, שיכול לחיות יום או יומים אח"כ, טעי אינש לחשבה לתכאה שאין בה כדי להמית, אבל אם היא מכה גדולה כ"כ, שמת בתוך יום או יומים ודאי לא טעה, וכיון להתרגו במזיד, ומשוי"ה אמרה תורה נקם ינקם, ולא שייך כלל למילף מכאן שיעור של חיי עולם וחי שעה, והסברא נותנת לע"ד להיטף, שכל → שאנו יודעים ברור שימות, מתוך מאורע זה שנתהוה, לזמן קצוב, אפילו אם יהי' הזמן ארוך נחשב כבר חיי שעה, ומוטב להצילו, ויפול ביד ד', שתהיה קצבת חייו בלא מדה משוערת, ל והדין נותן, שהרי קיי"ל דאולינן בחד חזקת חיים, כגיטין כ"ח א' במתניתין, ועד שמגיע

ומעובדא דשבוע ביב אליבא דירושלמי גיב משמע, דחיי שעה לאו ביום או יומים דוקא תליא. דכל עיקר טעמא שהותר ביחודו למסור להם תרי הוי, עכ"פ למחמירים בזה, משום דהוא והם נהרגים, וצ"ל אציג דאיכא חיי שעה דידיה, עד שימסר בידם עיי כבישה, לא חיישינן בכה"ג לחיי שעה לותר עיי חיי עולם של כולם, ואם נאמר, דיותר מיום או יומים חשיב חיי עולם, צריך לדחוק ולומר שהיי פשוט להם באבל בית המעבה, שמצורו של יואב לא יאריך יותר ממעליע, והוה רחוק מאד, שנראה שהיתה אבל מהערים היותר בצורות, שבחר לו שבוע ביב לתבצר שמה בפני דוד, ואיך יתכן שעיר מבצר כזאת יהיו בטוחים שתפול בתוך מעליע, ולשיטת כתיב כל שהוא יותר ממעליע חיי עולם נקרא, ואין זה כלל בכלל הוא והם נהרגים, א"ו שאין ליבר קצבה קטנה עכ"פ, ואעפ"י שאין בידינו ראיות לקצוב בבירור כמה יאריך הזמן לצאת מכלל חיי שעה לחיי-עולם, ומסתברא מילתא שכל שאנו יודעים שעיי סבה זו, של הסכנה שתחלה פעולתה, תבוא המיתה, בין אם תקדים ובין אם תאחר, הכל בכלל חיי שעה, וה"ג הוי בעובדא דאסתר, וכ"ז אם לא נלמד מרמו של טריפה (אחי"כ מצאתי בהגהת חכמת שלמה להר"ש קלוגר ליריד סי' קנ"ה שמחליט שיעור זיי-שעה יביח ולמד גיב מטריפה, אבל בין חולי זה לחולי אחר אם מאריך יותר לא מסתבר לי לחלק, ולענדינ כמש"כ.

ד' משני הגבולים שאמרנו, היינו או קצבה של יביח מרמו דטריפה, או כל שהמיתה מוכרחת לבוא עיי סבה זו, שכבר הותחלה, יכולים אנו לומר אחת למ"ד טריפה חיה ואחת למ"ד טריפה אינה חיה, דכיון דחוינן דטריפה חשיב כגברא קטילא אליבא דכר"ע, בין למ"ד טריפה חיה בין למ"ד טריפה אינה חיה, צריכין אנו לומר, דלמ"ד טריפה אינה חיה יביח נלמד דכל חיים של פחות מיביח אינם חשובים חיי עולם, ומשרה כיון שנחתנו סימניו באופן שאינו יכול להיות עוד חיי עולם חשיב כגברא קטילא, או כל דאיתעביד ביה מעשה, שעל ידו אינו בכלל חיי עולם, נחשב גברא קטילא, ומהו נלמד מ"מ, דגדר המכריל בין חיי עולם לחיי שעה יתכן להיות יביח, ולמ"ד טריפה חיה צריכים אנו לומר, דמ"מ עיב משו"ה נחשב הוא גברא קטילא מפני שכבר הותחלה הסיבה של מיתתו להעשות, ואפילו אם לא תבוא שום סיבה חדשה מוכרחת הוא להיות לסוף מתנונה ומת עיי מחלה זו, אלא שאין לדבר קצבה יביח, ולשיטה זו נלמד, דכל שהסיבה שעל ידה המיתה באה הותחלה להעשות, אפילו אם תהיה נמשכת, אבל כיון שברור הוא שתביא את המיתה לבע"פ זה ותקצר את ימיו מהחיים הטבעיים שלו, נקרא זה כבר בשם חיי שעה, ומשרה נחשב גם לשיטה זו הטריפה לגברא קטילא וההורגו פטור, ומד' התוס' זבחים קט"ז א' ד"ה ודילמא מבואר, דגם למ"ד טריפה חיה מ"מ אינו בכחו ובריאותו כראוי לו, ונראה לפרש דהיינו שסוף סוף מת הוא ממחלה זו, והתחילה סבת מיתתו, ונחשבים חיי רק חיי-שעה, ומי שחיוו הם רק חיי-שעה, שבא קיצור חיים בתכונה זו עיי מעשה, או בחסרון סימנים, נחשב לגברא קטילא, אבל אין זה החילוק של איתעבידא ביה מעשה או איתחנתו סימנים, מונע אותנו שלא נלמד מכאן עכ"פ בדרך רמו להתדיר את השמות של חיי עולם וחיי שעה עפ"י, כ"ז שלא מצאנו הגדרה יותר ברורה מזו בדח"ל.

וקצבתו של כתיב, חוץ מכל מה שכתבנו, הרי היא דחוקה בלשון רש"י עצמו (בע"ז שם), שכבר עמד עליה מר עצמו, שהרי אם עמד יום או יומים פטור הוא, אי"כ הוי חיי עולם, וצריך להדחוק דמיירי בפחות מעט, והעיקר חסר מן הספר, ואין זה לשון חכמים כלל, אלא פשוט דהלשון הוא כדאמרי אינשי, ולא דוקא, וה"ה אפילו טובא, לפי הענין, וכדאי כה"ג שבת קכ"ז א', ולא משתמיט בשום דוכתא לעניותי לשון חכמים יום או יומים במקום מעליע, חוץ

ומעובדא דשבוע ביב אליבא דירושלמי גיב משמע, דחיי שעה לאו ביום או יומים דוקא תליא. דכל עיקר טעמא שהותר ביחודו למסור להם תרי הוי, עכ"פ למחמירים בזה, משום דהוא והם נהרגים, וצ"ל אציג דאיכא חיי שעה דידיה, עד שימסר בידם עיי כבישה, לא חיישינן בכה"ג לחיי שעה לותר עיי חיי עולם של כולם, ואם נאמר, דיותר מיום או יומים חשיב חיי עולם, צריך לדחוק ולומר שהיי פשוט להם באבל בית המעבה, שמצורו של יואב לא יאריך יותר ממעליע, והוה רחוק מאד, שנראה שהיתה אבל מהערים היותר בצורות, שבחר לו שבוע ביב לתבצר שמה בפני דוד, ואיך יתכן שעיר מבצר כזאת יהיו בטוחים שתפול בתוך מעליע, ולשיטת כתיב כל שהוא יותר ממעליע חיי עולם נקרא, ואין זה כלל בכלל הוא והם נהרגים, א"ו שאין ליבר קצבה קטנה עכ"פ, ואעפ"י שאין בידינו ראיות לקצוב בבירור כמה יאריך הזמן לצאת מכלל חיי שעה לחיי-עולם, ומסתברא מילתא שכל שאנו יודעים שעיי סבה זו, של הסכנה שתחלה פעולתה, תבוא המיתה, בין אם תקדים ובין אם תאחר, הכל בכלל חיי שעה, וה"ג הוי בעובדא דאסתר, וכ"ז אם לא נלמד מרמו של טריפה (אחי"כ מצאתי בהגהת חכמת שלמה להר"ש קלוגר ליריד סי' קנ"ה שמחליט שיעור זיי-שעה יביח ולמד גיב מטריפה, אבל בין חולי זה לחולי אחר אם מאריך יותר לא מסתבר לי לחלק, ולענדינ כמש"כ.

ד' משני הגבולים שאמרנו, היינו או קצבה של יביח מרמו דטריפה, או כל שהמיתה מוכרחת לבוא עיי סבה זו, שכבר הותחלה, יכולים אנו לומר אחת למ"ד טריפה חיה ואחת למ"ד טריפה אינה חיה, דכיון דחוינן דטריפה חשיב כגברא קטילא אליבא דכר"ע, בין למ"ד טריפה חיה בין למ"ד טריפה אינה חיה, צריכין אנו לומר, דלמ"ד טריפה אינה חיה יביח נלמד דכל חיים של פחות מיביח אינם חשובים חיי עולם, ומשרה כיון שנחתנו סימניו באופן שאינו יכול להיות עוד חיי עולם חשיב כגברא קטילא, או כל דאיתעביד ביה מעשה, שעל ידו אינו בכלל חיי עולם, נחשב גברא קטילא, ומהו נלמד מ"מ, דגדר המכריל בין חיי עולם לחיי שעה יתכן להיות יביח, ולמ"ד טריפה חיה צריכים אנו לומר, דמ"מ עיב משו"ה נחשב הוא גברא קטילא מפני שכבר הותחלה הסיבה של מיתתו להעשות, ואפילו אם לא תבוא שום סיבה חדשה מוכרחת הוא להיות לסוף מתנונה ומת עיי מחלה זו, אלא שאין לדבר קצבה יביח, ולשיטה זו נלמד, דכל שהסיבה שעל ידה המיתה באה הותחלה להעשות, אפילו אם תהיה נמשכת, אבל כיון שברור הוא שתביא את המיתה לבע"פ זה ותקצר את ימיו מהחיים הטבעיים שלו, נקרא זה כבר בשם חיי שעה, ומשרה נחשב גם לשיטה זו הטריפה לגברא קטילא וההורגו פטור, ומד' התוס' זבחים קט"ז א' ד"ה ודילמא מבואר, דגם למ"ד טריפה חיה מ"מ אינו בכחו ובריאותו כראוי לו, ונראה לפרש דהיינו שסוף סוף מת הוא ממחלה זו, והתחילה סבת מיתתו, ונחשבים חיי רק חיי-שעה, ומי שחיוו הם רק חיי-שעה, שבא קיצור חיים בתכונה זו עיי מעשה, או בחסרון סימנים, נחשב לגברא קטילא, אבל אין זה החילוק של איתעבידא ביה מעשה או איתחנתו סימנים, מונע אותנו שלא נלמד מכאן עכ"פ בדרך רמו להתדיר את השמות של חיי עולם וחיי שעה עפ"י, כ"ז שלא מצאנו הגדרה יותר ברורה מזו בדח"ל.

ס פ ר

אגרות משה

חושן משפט

חלק שני

והם מה שחנני השיית להשיב לשואלים אותי מתלמידי וחברי
דבר ה' זו הלכה, וגם מה שבאתי בכתובים לגדולי תורה
להשתעשע בדברי תורה.

מאת

משה פיינשטיין

ר"מ מתיבתא תפארת ירושלים בנחא יארק

ומלפנים אבד"ק ליובאן, מלך סיגסק

בן אאמרי' הגאון הצדיק הסד תקני פין ר' דוד זצ"ל

שחי' אבד"ק אוודא וסטראבין, כרוסיא

בני ברק

שנת תשמ"ח לפ"ק

דפוס אופסט, "מוריה"

בחסדיו המרובים וגם יתן לי דעה ובינה תשכל להשיב דברי אמת בתחיק.

א. אם יש חולים שאין ליתן להם תרופות להתרבות חייהם

הנה בדבר אם יש אנשים חולים כאלו שאין ליתן להם איזה מיני רפואות להאריך חייהם קצת יותר, ונהגו מפורש בכתובות ריש דף ק"ד בעובדא דפטירתו של רבי דבצו רבנן רחמי הועילה תפלתם שלא ימות אבל לא שיתרפא וכשראחה אמתיה דרבי שקמצטער טובא אמרה יהי רצון שיטפו עלינן את התחתונים ולא הוה שחקי רבנן מלמבעי רחמי, שקלה כוזא שדיא מאיגרא לאריא אישתיקי מרחמי ונהג נפשיה דרבי, ונקט זה הגמי לאשמועינן שאיכא לסעמיס שצריך להתפלל על האדם כשמצטער ואין מועילין מיני רפואות לרפואתו, התפלות שיתרפא לא נתקבלו, שצריך להתפלל עליו שימות, כי אמתיה דרבי היתה חכמה בדיני התורה והיו לכדין מגנה רבנן לפעמים, ועיקר ברין גדרים ריש דף מ' על הא דמפרש הגמי הא דרי דימי ההוא אמר כל שאינו מבקר חולה אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות, כתב דהיק פעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות כגון שמצטער החולה בחליה הרבה וא"א לו שיחיה, כדאמרינן במרק הנושא דכיון דהואי אמתיה דרבי דקא מצטער אמרה יחיר שיטפו העליונים את התחתונים כלומר דלימות רבי, ומשיה קאבר דהמבקר את החולה גורם לו שיחיה והיגו שמועיל בתפלתו אפילו לחיות שזוהו ברוב התולים וזהו שצריך המבקר להתפלל ברובא דרובא פעמים, ומי שאינו מבקר אצ"ל שאינו מועילו לחיות אלא אפילו היכא דאיכא ליה הנאה במיתה אפילו אותה זוטרתיה אינו מנהג, והי דהרין מביא לדינא הא דהתפללה אמתיה דרבי לבסוף כשראחה צעריה דרבי טובא ותפלות דרבנן לא נתקבלות לרפואתו לגמרי ואף לא להקל יסוריו אלא שיחיה כמו שהוא ביסוריו, ומפרש גם בורי דימי שלפעמים צריך המבקר להתפלל שימות כשרואין שא"א להתולה שיחיה ויש לו יסורים, ובאינשי כה"ג סתרוסאים מבירין שא"א לו להתרפאות ולחיות, ואף לא שיחיה כמו שהוא חולה בלא יסורים אבל אפטר ליתן לו סמי רפואה להאריך ימיו כמו שהוא נמצא עתה ביסוריו, אין ליתן לו מיני רפואות אלא יניחום כמו שהם, כי ליתן להם סמי רפואה שימות ע"יו וכן לעשות איזה מעולה שיגרום לקצר אפילו לרגע אחת הוא בחשיבות שומר דמים, אלא שיחיו בשב ואל תעשה, אבל אם איכא סמי ברפא שיקלו היסורים ולא יקצרו אף רגע מדין צריך לעשות כשעדין אינו גוסס.

חולה מסוכן שאינו יכול לנשום צריך ליתן לו חמצן (אקסידוזצו) אף שהוא באופן שא"א לרפואתו, שהי הוא להקל יסוריו, דהיסורין ממה שא"א לנשום

הם יסורים גדולים והחמצן מסלקו, אבל כיון שלא יהיה ניכר אם ימות צריך להניחו בחמצן קימעא קימעא שיחיה כל פעם לשעה אחת או שתיים, וכשיכלה החמצן יראו אם חי הוא עדיין יתנו עוד חמצן לשעה או שתיים, וכן כל הזמן עד כשיראו אחר טכלה החמצן איד שהוא מת, ובאופן זה לא יהיה שום ממשול לחשש איבוד נפשות ולא להתרשלות ברפואתו אפילו לחיי טעה הקצרה ביותר.

ב. שני חולים שאחד צריך לרפוי בודאי והוא רק לחיי שעה, והשני ספק אם צריך לרפוי זה אבל יכולין לרפאותו, איזה מהם קודם

ובדבר שני חולים, אחד שלמי אומדנא דהרופאים הוא רק ריפוי לחיי שעה להאריך ימיו כמה שאפשר להם, ולפעמים הוא רק לסלק ממנו היסורים אבל צריך לטיפול גמרי, והשני לפי האומדנא שלהם יכולין לרפאותו אבל אין ידוע להם אם יצטרך לטיפול גמרי כזה שעושין בבית החולים בהיחידה לטיפול גמרי (עמידוונטי רום), ויש שם רק מטה אחת בהיחידה, מי קודם להכניס לשם לטיפול הנמרץ בחולה כשבא בבית אחת, ובדיעבד כשבא רק אחד והכניסוהו ועדיין לא התחילו לטפל בו ובא השני. הנה נראה לע"ד שאם באו שניהם בבית אחת, היינו קודם שהכניסו האחד מהם צריך להכניס בתחלה את מי שלדעת הרופאים הנמצאים שם יכולין לרפאותו אם גם לחולה זה צריך להתחיל חייב אם יש צורך אף מספק, ואם כבר הכניסו שם את החולה שלדעתם הוא רק לחיי שעה אין מוציאין אותו משם, בין שהכניסוהו כדין מחמת שעדיין לא היה שם חולה השני, ובין שעשו שלא כדין, בין שונגין או מזידין אין מוציאין אותו משם. והטעם פשוט ודאי היי הראוי להתרפא ולחיות כל ימי חייו הראוין שיחיה כדרך סתם אינשי עדיפא מאלו שעומדין למות מצד חולי שלחו שלא ידוע לרופאים רפואה למחלתו, אבל זה הוא לעלמא, דלהחולה עצמו ליכא חיוב להציל נפש אחרים בגפשו, וכיון שהכניסוהו להיחידה לרפאותו כבר זכה במקום, לא מיעביא כשהוא משלם בעד הזמן שנמצא בכית החולים, בין שאינו משלם שמרפאין שם בחנם, ואף אם רק לעניים בחנם והוא עני מ"מ כבר קנה במה שהובא שם להיות שם הזמן שצריך לחיות שם והשעבודים שיש על ביחיה ורופאים דשם לרפאותו ואינו מחוייב ואולי גם אסור שיתן את זכותו שע"יו יחיה לחיי שעה שהוא הזמן קצר שאפשר לו לחיות לחולה אחר אף שראוי לחיות כשיתרפא כל ימיו הקבועים לו.

ומסתבר דאף אם השני שאפשר לרפאותו הוא נמי עתה מסוכן גדול שצריך להכניסו מתחלה לחדר היחידה

חושן משפט סי' ע"א

גמי אין להוציא את הראשון שנמצא שם אף שחיו ונא רק חיי שעה לפי אומדנתם, שחיי גם להציל ודאי אינו מהוייב תחלה בנפשו, ורק קודם שהכניסו לשם את תחלה דהוא רק לחיי שעה יש להכניס תחלה את תחלה המסוכן שיש לרפאותו תחלה אף שבא לשם אח"כ אבל הוא דוקא באופן שלא ידע תחלה המסוכן שלפי אומדנות הרופאים א"א לרפאותו דאם ע"י זה יודע שא"א לרפאותו תרי יתבעת שבשביל זה יש להוש שיקרב מיתתו ויטוץ דעתו שאסור בכל אופן, ומחמת שיותר מצוי שאינו יודע מצבו דהא ותיירין מלגלות לו, וגם אסור לגלות לו, לכן יש להקדים להכניסו לחדר החיידה למי שבא תחלה, ואף כשתחולה יודע מצבו גמי יש להוש שיטרוף דעתו שיאמר שכבר מחשבין אותו כמו שאינו שאין מתעסקין עמו, שלכן למעשה כמדומה שרחוק הדבר שלא יגרע מצב הראשון כשיכניסו קודם את השני וממילא יש להם להכניס את מי שבא ראשון אף כשתחולה דטוברין שא"א לרפאותו בא תחלה. אבל צריכין למצוא עצה שלא יחסר טפול הצריך גם לשני אף כשהיה במקום אחר אם אפשר.

ג. ברא דצריך להחזיר מנגיעה בגופם

ולענין סימני גסיסה שמעתי שהרופאים אין מכירין בהם, ואולי הוא מחמת שמצד ענין רפואה ליכא חלוק שאין אומות העולם חוששין לתא שיבא מצד הנגיעה והטיפול בו אבוד נפש, ואין סוברין שיש איסור ועולה בזה משני טעמים, ודא דאין יודעין שאסור ליגע בגופם והגוגע בו הי"ו כשופך דמים, כדנתיא במ"ט שמחות פ"א הי"ד ונפסק ברמב"ם פ"ד מאכל ת"ה והובא בש"ך י"ד סימן של"ט סק"ה, ועוד דאף אם יודעין זה לא איכפת לתו ברציחה כו' דע"י נגיעה לגופם, ואולי ליכא איסור זה לבני נח, דהא איתא בע"ז דף י"ח ע"א בעובדא דרי חנינא בן תרדיון שגורו עליו מלכות רומי לשרפו על שהיה עוסק בתורה ומקחיל קהלות ברבים והקיפוחו בחבילי ופורוח הציתו בתו את האור והביאו סגובין של צמר ושראום במים והניחום על לבו כדי שלא תצא נשמתו במהרה ולא רצה הוא לפתוח את פיו כדי שהכנס בו האש וימות מתנה מטעם שאסור לחבול בעצמו, וכשאמר לו קלצטונירי שאם ירבה בשלחבת ונוטל סגובין של צמר מעל לבו יביאנו לחיי העוה"ב השיב לו תן וגם נשבע לו ויצתת בת קול שר"ח בן תרדיון וקלצטונירי מוזמנין הן לחיי העוה"ב ואם היה גם לבני נח איסור רציחה בגופם אף שלא אפשר שיחיה אלא רגעים תחת אסור גם הקלצטונירי לעשות זה וא"כ משמע שלבני נח ליכא איסור זה אבל תא ברמב"ם פ"ט ממלכים ח"ד איתא שבן נח המד שנתרג אף כשהרג טריפת וא"כ כ"ש לתרג גוסס שאף ישראל נהרג עליו, ואף שעל גוסס בידי אדם סברי

רבנן בסנהדרין דף ע"ח ע"א שפטור כדאמר שם רבא שא"כ ר"ח בן תרדיון מסתבא הוא סובר כרבנן ולא כר"י בן בתירא, הא הטעם הוא משום שגוסס בידי אדם מדמין רבנן לטרפה ועל טרפה תא חייב בן נח שא"כ גם על גוסס בידי אדם יש לחייב לכן נח אף לרבנן וכ"ש לריב"ב, איברא דברמב"ם שם לא תזכר אפילו הרג את גוסס, אבל תא משום דלא הוזכר אלא טרפה וכדומה שהן אלו שישראל אינו נהרג עליהו אף שאסור אבל גוסס דגם ישראל נהרג עליו כדאיתא בפ"ב מרצח ה"ו אין סום צורך להזכירו בבן נח שג"כ חייב, וא"כ משמע שגם בני נח אסורין ולא מתורץ לדינא לכאורה תא דהתיר להקלצטונירי להסיר הסגובין של צמר ולתרכות סלחבת וכבר הוזכרתי זה שהוא צ"ע בחסוכה באג"מ י"ד ח"ב סי' קע"ד ענף ג', ומזכירין לומר שהוראת שעה היתה במה שהתיר ר"ח בן תרדיון להקלצטונירי שיקרב מיתתו וגם הבטיח לו עוה"ב והסכימו משמיה להוראת שעה זו, וקצת משמע שלא אמר לו ר"ח בן תרדיון דדאי יהיה לך שכר מאחר שאתה עושה טובה גדולה זו שלא אצטער אלא הוצרך להבטיח לו וגם ליטבע לו משום שמדינא לא היה שייך ליתן לו שכר משמיה מטעם שבצעם תא חטא ורק מחמת הבטחת רחב"ת וקיום שבועתו נתנו משמיה להקלצטונירי עוה"ב, אך אפשר שהצורך לתא שלא יסלקו אותו באיזה שכר בעוה"ז הוא רצח דוקא בשכר דעוה"ב. עכ"פ משמע שגם בני נח אסורין בהריגת גוססין אבל מ"מ לא איכפת לתו לרופאים הנכרים ואף לרופאים ישרא' שאינם יומרי תורת בגיפה בגוססין או מעום דאין יודעין זה או משום דאין חוששין לתא, אבל שומרי תורה יש להם ליטמר כשיודעין שלא שייך לרפאותו ורואין שהוא גוסס יצריכין ליחזר מליגע בו, ואנשי חברה קדישא שהיו בכל עיר ועיר אנשים תפוסקים למצוה זו לעשות כל הדברים דצריך לכבוד המת משעת יציאת הנפש עד אחר הקבורה כמנהג ישראל שומרי תורה היו בקיאין בתא, וכמדומני שרופאים הרוצים לידע כשנמצאים בבתי חולים שמצוי שם גם אלו שמתים שם יכולים להכיר זה כשיסתדלו לחיות אצל החולים כשנשטים למות.

ד. באר החלוק בין נדר טרפה בבהמה שאינו משהנת, ונדר טרפה באדם שתלוי ברפואה ראונו זמן, והחלוק שבין טרפה לגוסס

וחלוק גדול יש בין טרפה לגוסס כי טרפת הוא שיש לו חסרון באברים הפנימיים כגון שיש בריאה ולב ובני מעים נקב ממש ואף כשליכא נקב אבל הקורמים שלהם הם לקיים ושחופים בין כשאיכא מוגלא בין בליכא מוגלא, ואיכא אברים שלא נטרף אלא דוקא בחסר וביתר ויש דוקא בלקותא וכמבואר בי"ד

שמעילין הסמי רפואה אלא לתאריך ימי תחולה וא"א אלא בסמים אלו שאין מרפאין אלא מצריכין ימי תחולה ביסורין צריך להודיע זה לתחולה ולשאל ממנו אם רוצה שיתנו לו רפואה דסמים אלו שאם בחיי יסורין רוצה יותר ממינות צריכין ליתן לו ואם אין תחולה רוצה לחיות ביסורין אין ליתן לו סמי רפואה אלא אלא אם הוא לתאריך חייו עד שיבאנו רופא יותר גדול ואפילו אין הרופא גדול אבל רוצים לשאל גם את הרופא והוא נמי יש ליתן סמים אלו, אבל בלא זה אין ליתן לתחולה סמים אלו ומעשים אלו, כיון שהאריכות ימיו יהיו בצער, ורק אם שעיניו יהיה להם פגאי לחיבא רופא גדול מאלו שלפניו צריך ליתן או כשתחולה רוצה בחיים אף בחיים כאלו דחיי צער צריך ליתן לו.

א. מה נחשב חיי שעה לענין הקרבת חולה שאפשר לרפואתו לחיי עולם

ובגד היקר נכדי הרחיג ר' מרדכי שליט"א וסיק דראוי להגדיר בדיוק מה נחשב חיי שעה ומה נחשב חיי עולם, הגה החלוק הוא אם יש לפנינו שני חולים ושניהם אפשר שיתרפאו בדרך הטבע ממתנות אחרות שאירע להם, יש להקדים תחולה ששייך שיתרפא שיחיה יותר משנה שהוא לא אבד חוקת חיים שלו משאלה האחר שלפי דעת הרופאים לא יהיה יותר משנה שהוא בחשיבות טרפה להרופאים ועוד גרע שלא יוכל לחיות יותר משנה וטרפה באדם הא שייך שיחיה אפילו הרבה שנים, אבל כשתגדון הוא בשומת חייו של הרופאים לא יהיה יותר משתי שנים אין נוגע שוב כלום לחלטה דשניהם שוין לחשיבות דחוקת חיים, ואמירת הרופאים שלא יוכל לחיות לא מגרע כלום החוקת חיים שלו, וליכא בשביל זה דין קדימה וצריך הרופא לילך למי שנקרא תחלה ולמי שקרוב לביתו יותר וכששוין בזה צריך להקדים לפי סדר מתגי דהערויות (ייג ע"א) ואם לא ידוע זה לתרפא יהי גורל, כן נראה לע"ד.

ג. בענין רפוי חולה פחיי שעה לחיי שעה אחרים יותר, בתרופה שיש בה חשש סכנה

ובדבר חולה הגי' שלפי מצבו לא יוכל לחיות אלא זמן קצר כבי' וג' חדשים אם רשאי או גם מחוייבין ליתן לו איהו רפואה כשאי אפשר שיחיה ע"י כחי תאינשי שרגיל בומוגנו כשאפשר שגם יסתכן ע"י רפואה זו וימשת מיד או שיחיה רק ימים מעטים פחות ממה שהיה שייך לחיות בלא לקחת ותרפואה, לא ידוע לי בענייני איהו מקום לברר דבר זה, ומצד סברא בעלמא שייך לומר דחוקא ברפואה שברורה שתרפא ולכח"פ שליכא שום חשש שיסתכן מזה פתור, אבל כשאכא ע"י איהו חשש אפשר שאינו רשאי ויהיה אסור לפ"י רובא דרובא הניתוחין באברים

עצמו בשוא"ת אסור, אולי הוא משום דכיון שחוא טבעו של אדם נחשב המניעה מזה כמעשה וכן הוא מכל מיני מאכל ומשקין שהם צורך תאדם וטבעו כך ששייך לחשיב המנוע מאכילה ושחיה דמכל המינים כמעשה, אבל עניני רפואה דאין טבעו ודרכו של אדם בכך הוא איסור דליקח ולעשות הרפואות הוא מעשה ולא הנמנע מזה שודאי אין זה מעשה אף שמחוייב ודרכו של אדם הוא להתרפאות מ"מ ודאי המנועו לאדם מלעשות חבלה בעצמו ואף המנועו מלעשות הסכסד ממון לעצמו אין לתחשיב זה למעשה שא"כ אפשר שאין לחייבו, אבל יותר מסתבר שמחוייב כל חולה להתרפאות אף בנייתוח של אברים הפגימיים כיון שהרופא הוא מוחק לממנחה שיש לסמוך עליו בגיתוחים כאלו, ואף שאינו ממש ניתוח כזה אבל הוא מנמחה לעשות ניתוחים באברים הפגימיים שצריכין והירות וריוות טובא יש לתחשיבו מנמחה לכל הגיתוחין שלמד וידע איך לעשות שמן הסתם לענין החיותות חוריות כולן שוין למי שלמד החכמת המלאכה, שודאי יעשה גם זו בוריות והירות טובא.

חנה אחיק חתני הרב הגאון מהר"ר משה דוד שליט"א ובן אחיק נכדי הג"ל הסיטני עוד כמה שאלות שעניתי להם בתשובה מיוחדת (ונדפסה לקמן סי' ע"ה), ואשלה לכתרי"ה העחק ממנו.

וחנני ידדו מחותנו,

משה סיינשטיין

סימן ע"ה

בעניני רפואה דחולים שא"א לרפאותם לגמרי

ליג בעומר שדמ"ח

מע"כ חתני כבני אהובי הרב הגאון מהר"ר משה דוד טענדלער שליט"א.

א. הארכת חיי צער של חולה שא"א לרפאותו

מזה שחעיר כתרי"ה על התשובה שכתבתי לאחיק הרחיג ר' שלום שליט"א (ונדפסה לעיל סי' ע"ד), בחולה סרטן (קענסער) שבדרך הטבע אי אפשר שיתרפא לחיות חיי עולם תיינו החיים הרגילין לסתם אינשי בומוגנו רק לזמן קצר לאיזה חדשים אם צריכין ומחוייבין לרפאותו אם הזמן שיחיה יהיו חיי צער, תגה לפ"מ שנתבאר גם לרפא בסמי מרפא כשא"א אלא לתאריך ימי החולה על משך זמן כשידוע שלא מרפאין אלא

חוקי המשפט חלק טו ע"ג

קובץ תשובות

ממך הגאון

רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א

נאספו, גלקטו וקובצו
מספרים וקבצים תורניים

חלק שלישי

עיה"ק ירושלים תובב"א
תשס"ג לפ"ק

תשובה

קודם לעם הארץ, אתמהה.
וכמו כן אין לנו מדברי המגדל עוז לענין הצלת רבים
 היינו שעל ידי טיפולו בהתלמיד חכם יפגעו
 רבים.

... מסופקני אם המגדל עוז בסעיף צ"ד טובב
 והולך על כל מה שכתב לעיל. תדע
 שהרי מנה לעיל דלמסוכן דין קדימה לגבי טריפה,
 ואטו נימא דתלמיד חכם טריפה שהוא גברא קטילא

סימן קס

מטפל בחולה ובאמצע נודע לו על חולה מסוכן אחר

שאלה

מה הדין כשהתחיל לטפל בחולה הקשה האם יפסיק מלטפל בו ויטפל בבינוני או לא. ולכאורה יש
 לדמותו לדברי הגמרא בבבא מציעא דף ל' הכישה נתחייב בה כלומר אם התחיל להשיב את האכידה,
 אע"פ שמהדין היה פטור מלהשיב, בכל זאת מאחר והתחיל במצוה חייב הוא להמשיך במצוה ולהשיב
 וכו'.

תשובה

ובריטב"א סוכה כ"ה סובר רעוסק במצוה אסור לו
 לעזוב מצוה זו ולהזדרז אחר מצוה
 אחרת, אף שהשניה גדולה הימנה, כי לגבי מצוה
 השניה הוי לה כרבר הרשות.

... אין לזה ענין להא דהכישה בה, שהגידון הוא אם
 הוא כבר מתחייב על אף שקודם לזה היה
 פטור מלהשיב, מה שאין כן בנידון דידן שאינו בא
 לפטור את עצמו.

סימן קסא

מעוברת שמתה לנתחה להציל העובר

הנורגין את האם, ושכ ואל תעשה עדיף, או דטפי
 חיישינן לחיי האם מלחיי העובר ועיין שם שהביא
 בשם הבית-יעקב דבכלו חדשיו של הולד אז אפילו לא
 נעקר לצאת גם כן יכול לחיות גם אם מתה אמו שאז
 כבר אינו תלוי חיותו באם,

ולפי דבריו יוצא שאם הולד היה בן ט' חייבין לקרוע
 לבטנה אם לפי ראות עינינו היא מתה, והחשש
 שמא נתעלפה ולא מתה היא מציאות רחוקה.

ומעתה בומנינו הדבר מצוי מאוד שהולד יהיה בר
 קיימא, ואין זה בגדר מיעוטא, ומאידך
 החשש שמא נתעלפה והיא עדיין חיה זהו מיעוטא,
 ויש לדרן דמותרין להוציא את הולד.

ועיין בערוך לנו בסוף שו"ת בנין ציון דכדבר שדרך
 העולם לעשות גם לחיים אין בזה משום ניוול
 ע"ש.

הרמ"א בסימן ש"ל כתב שאין נוהגין עכשיו ביושבת
 על המשבר ומתה לקרוע את בטנה להוציא
 את הולד משום דאין בקימאין עכשיו כמיתת האם
 בקירוב כל כך שאפשר לולד לחיות, וכתב המגן
 אברהם פירושו שמא נתעלפה ואם יחתכוה ימיתוה,
 וצריכים להמתין ואדהכי מת הולד.

ובשו"ת זרע אמת חלק ב' סימן נ"י כתב להסביר
 דברי הרמ"א דהן קיימא לן דהאם מיית
 ברישא ודוקא כשהולד נעקר לצאת אז אין חיותו תלוי
 באמו אבל בלאו הכי לא חיישינן להצלת הולד דאיהו
 מיית ברישא, ואף דמידי ספק לא יצאנו, ובפיקוח נפש
 חיישינן למיעוטא, והיה לנו לחוש שמא נעקר הולד
 לצאת, דזה אינו דכשם שאין הולכין בפיקוח נפש בטר
 רוב, לגבי הולד, הוא הדין דעלינו לחוש לפיקוח נפש
 דהאשה, ואף דרואין שמתה מכל מקום חיישינן
 למיעוטא אולי נתעלפה ועל ידי זה שיקרעו את בטנה

נשמת אברהם

הלכות ^{אוצר החכמה} חולים רופאים ורפואה
על ארבעת חלקי השולחן ערוך

מהדורה שנייה מורחבת

כרך ב

חלק יורה דעה

מאת

אברהם־סופר אברהם

שנת יתגדל חסדך אשר עשית עמדי

פעיה"ק ירושלים ת"ו

(27)

נשמת אברהם

הראשון כדי לטפל בשני וכן אסור לקחת את המכשיר מהחולה הראשון כדי לחברו לחולה השני. וזה אע"פ שהחולה הראשון רק בספק אם הוא יתרפא על אף הטיפול והשני ודאי יתרפא אם יקבל הטיפול כעת, וכן אפילו אם הראשון הוא אדם זקן מופלג וחולה, והשני אדם שבעיקרו בריא וצעיר.

→ וכ"כ לי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל: אין דוחין גפש מפני גפש מפני נפש אפילו להציל עצמו או אחרים, אפילו לחכם גדול וצדיק גמור שרבים צריכים לו, בקירוב מיתתו של איש פשוט זקן מופלג אפילו חרש ושוטה שהוא רק למשא על המשפחה, כי רק לענין הצלה יש דין קדימה, עכ"ל.

→ עיין בספר חסידים⁸: שנים שיושבים ובקשו אויבים להרוג אחד מהם, אם אחד תלמיד חכם והשני הדיוט, מצוה להדיוט לומר הרגוני ולא חבירי, כר' ראובן איצטרובלי שבקש שיהרגוהו ולא לר' עקיבא כי רבים היו צריכים לר' עקיבא, ע"כ. אך עיין בשו"ת אג"מ⁹ שכותב: וא"כ כשהוא להיפוך שנגזר על פלניא ליהרג ולמות והוא רוצה להצילו בסכנה ודאית שהוא ימות ויהרג תחתיו, אף שזה שנגזר עליו הוא תלמיד חכם ובעל מעשים והוא שיכול להצילו בחייו הוא עם הארץ וכו', אסור להצילו בסכנה ודאית של עצמו. וזה

שם ברמב"ם שמביא עוד הרכה אפשרויות, וכן בהל' מתנות עניים⁴ ועיין לעיל סי' רנא ס"ק א.

7 וברור שהדין הנ"ל של הקדמה בפקו"נ⁵ הוא רק כששני החולים באים לפני הרופא בבת אחת או שהוא רואה אותם בזמן אחד, ומכיון שאין ביכולתו לטפל בשניהם, או למשל, כשיש רק מכשיר אחד שמצוי שם ואין כל אפשרות לטפל בשניהם גם יחד, בוחר הוא לטפל באחד מהחולים. גם צריך לומר ששניהם נמצאים באותו מצב דהיינו הקדמת הטיפול לאחד תגרום להצלתו ומאידך למיתת השני.

8 וכותב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל⁶: ובנוגע לקיתון הנמצא אצל אדם שלישי היה נלענ"ד דיתכן שצריך להקדים ולהציל את האיש שיש לו זכות קדימה כדתנן בסוף מס' הוריות באופן כזה שברור הדבר שאם יתן את הקיתון מים לשניהם ימותו ודאי שניהם ברעב וכו' וידעתי שאומרים אחרת, עכ"ל.

אך אם לאחד ודאי אפשר להציל והשני רק בספק, אז אין דוחין ודאי מפני ספק⁷. אך אם הרופא כבר התחיל לטפל בחולה אחד או חיבר אותו למכשיר ובא תולה שני שזקוק לטיפול של הרופא או לאותו מכשיר, אסור לרופא לעזוב את החולה

ציונים והערות

(4 פ"ח הט"ז. 5) וכתב לי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל: למה דוקא בפקו"נ (וגם הט"ז כתב כן) הרי גם להשבת אבידה ובצדקה וגמ"ת, כהן קודם ללוי וכ"ש בעניני רפואה גם אם אין שום סכנה ושניהם שווים, עכ"ל. (6) מנחת שלמה תנינא סי' פו סוף אות א וכן בח"ב סי' פב סוף אות ב. (7) עיין בפמ"ג סי' שכח מ"ז ס"ק א ושור"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' יז פ"י ס"ק ה וסי' כח ס"ק ג. ועיין גם במאמרו של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, מוריה אלול תשד"מ עמ' נב. (8) סי' תרצח. (9) יו"ד ח"ב סי' קעד ענף ד.

נשמת אברהם

28

בה, שהנידון הוא אם הוא כבר מתחייב על אף שקודם לזה היה פטור מלהשיב, מה שאין כן בנידון דידן שאינו בא לפטור את עצמו. ובריטב"א סוכה כה סובר דעוסק במצוה אסור לו לעזוב מצוה זו ולחזור אחרי מצוה אחרת, אף שהשניה גדולה הימנה, כי לגביו מצוה השניה הוי לה כדבר הרשות, עכ"ל.⁹

2. השתלת לב מאדם גוסס או מריפה. האם מותר לבצע השתלת לב להציל אדם שימות בלי זה (ואפילו אם נגיד שאחוז ההצלה הוא כך שרוב רובם מהחולים המקבלים את לב התורם חיים לזמן יותר ארוך ממה שהיו חיים בלי הניתוח) כשהלב נלקח מאדם גוסס או טרפה. למעשה אין כל ^{איתרופה}שאלה שההורג את הגוסס חייב מיתת בית דין¹³, ולכן אין הבדל בינו לבין כל אדם אחר בריא שההורגו נקרא רוצח. אך מה יהיה הדין לגבי אדם טרפה (או גוסס בידי אדם) שההורגו אינו חייב מיתת בית דין אבל יש בו איסור חמור, האם מותר להורגו עבור הצלת אחר, כגון לקחת ממנו את לבו כדי להשתילו באדם אחר.

והנה עיין במאירי¹⁴ שכותב: ואין צריך לומר בסיעה של בני אדם והיה ביניהם טריפה, שימסרוהו ואל יהרגו שהרי ההורגו פטור וכו'. וכ"כ המנחת חינוך¹⁵: נראה פשוט דאם אונסין אחד

שפפוס ולוליינוס אחים וכו' כדאיתא בתענית דף יח ברש"י וכן ברש"י ב"ב דף י', אף שמשמע שהם לא היו בכלל הגזירה וכו', הוא משום דהצלת ישראל שאני, עכ"ל. ואולי צ"ל דה"ה ר' עקיבא שהיה רבן של כל ישראל וכפי שכותב הספר חסידים "כי רבים צריכים לר' עקיבא". וקשה לי ממה שכותב המשך חכמה¹⁰ שאפילו שכל ישראל היו צריכים למשה רבינו, רק הותר לו לחזור למצרים אחרי ש"מתו כל המבקשים את נפשך". ועיין בהמעין¹¹.

וכתב לי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל: דכוונתו לומר דאף שהקב"ה היה יכול להציל אותו מהם, אך כיון שבאופן טבעי יש בזה סכנה, לפיכך לא רצה הקב"ה "לחייבו", וממילא גם לא היה יכול להציל את ישראל אם אותם האנשים היו ממיתים אותו, עכ"ל.

← שאלו את הגר"ש אלישיב שליט"א¹²: מה הדין כשהתחיל לטפל בחולה הקשה, האם יפסיק מלטפל בו ויטפל בבינוני או לא. ולכאורה יש לדמותו לדברי הגמרא בב"מ דף ל הכישה נתחייב בה כלומר אם התחיל להשיב את האבידה, אע"פ שמהדין היה פטור מלהשיב, בכל זאת מאחר והתחיל המצוה חייב הוא להמשיך במצוה ולהשיב וכו'. והשיב הגאון שליט"א: אין לזה ענין להא דהכישה

ציונים והערות

(10) פ' שמות ד:יט. (11) ניסן חשמ"ב כרך כב גליון ג, עמ' 31. (12) קובץ תשובות ח"ג סי' קס. (13) רמב"ם הל' רוצח פ"ב ה"ז. (14) סנהדרין עב ע"ב ד"ה יראה לי. (15) מצוה רצו ד"ה והנה, אך עיין במצוה תר שכותב שדבריו בזה באו רק לעורר, ולמעשה צ"ע.

ספר

אגרות משה

יורה דעה

חלק שלישי

והם מה שחנני השי"ת להשיב לשואלים אותי מתלמידי ותברי דבר
ה' זו הלכה, וגם מה שבאתי בכתובים לגדולי תורה
להשתעשע בדברי תורה.

מאת

משה פיינשטיין

ר"מ מתיבתא תפארת, ירושלים בנוא יארק
ומלפנים אבד"ק ליובאן, פלך מינסק

בן אאמו"ד הגאון הצדיק חסיד ועניו מרן ר' דוד זצ"ל
שתיה אבד"ק אוזדא וסמראבין ברוסיה

סימן לה

איסור עישון סמים

בעיה

ב' דר"ח אייר תשל"ג.

מע"כ מוה"ר ירוחם פראם שליט"א.

הגה בדבר אשר התחילו איהו בתורים מהישיבה לעשן חשיש (מעראוואנא), פשוט שהוא דבר אסור מכמה עיקרי דינים שבתורה חדא שהוא מקלקל ומכלה את הגוף, ואף אם נמצאו אנשים בריאים שלא מוזק להם כל כך אבל מקלקל הוא את הדעת ואינם יכולים להבין דבר לאשורו שנה עוד יותר חמור שלבד שמתעצמו מלמוד התורה כראוי הוא מניעה גם מתפלה וממצות התורה שעשייה בלא דעת הראוי הוא כלא קיימם. ועוד שהוא גורם תאוה גדולה אשר הוא יותר מתאוה אכילה וכדומה הצריכים להתאדם לחיותו ויש שלא יוכלו לצמצם ולהעביר תאותם, והוא איסור החמור שנאמר בנן סורר ומורה על תאוה היותר גדולה שיש לו לאכילה אף שהוא לאכילת כשרות, וכ"ש שאסור להביא עצמו לתאוה גדולה עוד יותר ולדבר שליכא שום צורך להתאדם בזה שהוא אסור, ואף שלמלקות נימא שאין עונשין מן הדין מ"מ לאיסורא ודאי עובר על לאו זה ואיכא גם הטעם דאיכא בנן סורר ומורה שסופו שילסטם את הבריות כדאיתא בסנהדרין בפי' בן סורר (ס"ח ע"ב). ועוד שהאב והאם של אלו שמעשגין זה מצטערים מאד אשר עוברין על מצות כבוד אב ואם. ועוד איכא איסור העשה דקדושים תהיו כפירוש הרמב"ן בחומש. וגם הם גורמים לאיסורים הרבה אחרים לבד זה, סוף דבר הוא פשוט וברור שהוא מאיסורים חמורים וצריך להשתדל בכל היכולת להעביר טומאה זו מכל בני ישראל ובפרט מאלו שלומדין בישיבות.

התנני ידו מוקירו,

משה פיינשטיין

סימן לו

בענין סכנת חיי שעה בשביל ספק חיים לכמה שנים

בעה"י חי אלול תשל"ב

מע"כ ידידי וחביבי הרב הגאון כש"ת מוהר"ר אריה ליב גרוסנס שליט"א הראב"ד דהבד"צ בלאנדאן.

בדבר אחד שהוא חולה בנקבים בלבו ובאופן כזה הוא מסוכן שלפי אומדנא דרופאים מומחים ימות יודאי בזמן קצר ורוצים לעשות ניתוח ולסתום את

הנקבים בפלאסטיק, ואומרים הרופאים שאם יעלה הניתוח יפה אפשר שיחיה עוד חמש ועשר שנים אבל אפשר שע"י הניתוח ימות תיכף, ולא הזכיר כתר"ה מדת הספק כמה הוא להצד שיעלה יפה, ולכן צריך לדון על כל אופן ואופן. הביא כתר"ה מגליון מהרש"א יו"ד סימן קנ"ה סעי' א' שפסק בכה"ג להיתר וכתב שם שגם השבוי"י פסק להיתר, מהא דבודאי מה מתרפאין מעכו"ם החשודין על שפיכות דמים לישראל משום דלחיי שעה לא חיישינן בכה"ג שאפשר שעכ"פ ירפאו העכו"ם כדאיתא בע"ז דף כ"ז ואיפסק בש"ע שם, דלכן גם בעובדא שלהם כיון דבלא הסמים יחיה רק זמן קצר שהוא רק חיי שעה מותר ליתן לו הסמים אף שהוא ספק שמא ימות ע"י מיד כיון שאיכא עכ"פ ספק דיתרפא מזה, וכמו כן הוא בהא דניתוח כיון שאפשר שיתרפא מותר אף שאפשר גם שימות מיד כיון שבלא זה יחיה רק זמן קצר עדיף הספק דיתרפא אף שעושיין במעשה מהחיי שעה הרדאין, והוסיף כתר"ה דמגמ' זו ראייה שאף כשאינו ספק השקול דרק מעוט מתרפאים והרוב מתים נמי יש להתיר.

והנה בעצם תמוה בע"ז שם על רש"י דלאיזה צורך פרש"י דעכו"ם ודאי קטיל ליה, דלכאורה לשון ספק חי ספק מת שאר"ח א"ר יוחנן משמע שהוא ספק השקול, דלכן אין מתרפאין מעכו"ם שהוא ג"כ ספק השקול דכן היה מסתבר, ולבד דאיכא גם עכו"ם שאינם הורגים לישראל ואף איכא עכו"ם שירצו לקנות שם שהוא רופא גדול דאף דאינו מומחה עתה הרי ירצה להעשות מומחה ולא מרע אומנתיה, שלכן הוא דוחק לפרש דהשגאה לישראל ולרצות להרגו עדיף לו ממרגסתו כ"כ עד שנימא שודאי יקטלנו, דהא היה סגי כשנפרש שהוא ספק שקול שמא יהרגנו דנמי יש לאסור, משום דאין לומר דנתיר משום דמתחלה היה ספק השקול ועתה כשילך לעכו"ם להתרפאות נמי הוא ספק השקול ולא נגרע מזה במדת הספק, מתרי טעמי חדא דשכ ואל תעשה עדיף כיון שלא מרויח מזה, ועוד דהספק חי בלא רפואות עדיף מהספק דיחיה ע"י שיתרפא ברפואות שכל רפואות אינם ברורים כל כך שיתרפא דאיכא אינשי ולא מקבלי סמא ואדרבה מקלקלין אותן, וגם לצד הספק שלא יחיה עדיף מיתת עצמו בידי שמים מהריגה בידי אדם.

וצריך לומר דבשביל הסיפא דאמר ודאי מת מתרפאין מהו דמשמע דאם אך יש ספק אף שהוא ספק קטן לחיות נמי אין מתרפאין הוקשה לרש"י דאם היה העכו"ם ספק השקול היה לן להתיר והוצרך לפרש דהעכו"ם ודאי קטיל, אבל א"כ אין לנו לומר אלא מה שמסרה לומר בשביל זה, היינו דודאי קטיל שכתב רש"י הוא רק על דרך הרוב שלכן אין מתרפאין מהו שהרוב הוא למיתת, ומטעם שכתבתי כשתרוייהו היו בספק השקול ה"נ הוא כשתרוייהו הם ברוב למיתת ומיעוט לחיים. וא"כ מסתבר לפרט שהרוב אינו מהיום דרוב עכו"ם רוצים להרוג

צ, וא"כ הרי מעשיו אינם ע"פ דרך התורה אלא על דעת רצון עצמו ואיך יליף מיניה ר' יוחנן לדיני התורה לומר שכן הוא גם דין התורה. ולכן צריך לומר דר' יוחנן אומר דדין התורה תלוי בזה בדעת האינשי דכיון שחויבין דלאינשי עזיף ספק חיות גמור מדאי חיי שעה, לכן אמרינן דמותר גם מדיני התורה ליכנס בספק הצלת חיים גמורים אף שמסכן בזה דאי דחיי שעה שלכן לא היישינן, וכיון שתלוי בדעת האינשי שפיר הוכיח הגמי מגיחוי ושלשת בניו שעשו לדעת עצמן שהוא רק דעת האינשי ראייה שכן מותר מדיני התורה.

והנה התוס' הקשו מהא דביומא דף פ"ה אמרינן דמסקחין עליו את הגל בשבת לחוש לחיי שעה אלמא חיישינן, דלכאורה לא מובן הקושיא הא אמר רק שלא חיישינן לחיי שעה להמנע בשביל זה לרפאותו בדבר שאפשר שיתרפא מזה ויחיה כחיי הרגילין לאינשי, ואין לומר דבקושייתם טעו לפרש שאין חוששין כלל לחיי שעה דהא בריתא מפורשת היא בפ"א משמחות ה"א דהגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו, וגם במתני' דשבת דף קנ"א תנן שאסור לעמץ עיני הגוסס ולהניחו משום דהוא כשופך דמים, ובסנהדרין דף ע"ח אמר רבא הכל מודים בגוסס בידי שמים שההורגו חייב מיתה, ואף דבנפלה עליו מפולת דאיירי ביומא הוא גוסס ע"י המפולת שהוא כגוסס בידי אדם שלרבנן בסנהדרין שם פטור ההורגו משום דמדמין לטרפה משום דאיתעביד בו מעשה מ"מ הא מחללין שבת גם על חיי טרפה, וגם אם הקושיא היתה מחמת שטעו לפרש דלחיי שעה לא חיישינן כלל, היה להם לתרץ בקיצור דרק בשביל ספק חיים הרגילין לאינשי אין חוששין להמנע בשביל חיי שעה ולא להאריך, וגם שהוא לא בשביל הסברא דעבדינן לטובתו, דאף אם אחד מאס בחייו אסור להורגו וצריכין לרפאותו אף בחלול שבת. ופלא על הט"ו סימן קנ"ה סק"ב שהביא התוס' כלשונם, וכנראה שגם לו הוקשה זה והביא שהתוס' תירצו זה, והא לא קשה כלום ואין צורך לשום תירוץ לכאורה.

וצריך לומר דהוקשה להתוס' על מה שמחללין שבת בשביל החיי שעה, כיון שמה שפ"ג דוחה את השבת הוא מקרא דחיי בהם ולא שימות בהם כדמסיק רבא ביומא שם, שהוא בסתם חיות דאינשי שליכא שום אופן שלא לחוש לו, אבל בחיי שעה שאיכא אופן שלא חיישינן לו אין למילף שידחה ג"כ שבת, ול"ד למה שחייבין מיתה על הריגת גוסס דעכ"פ הוא כרציחה וגם הוא בכלל כל נפש אדם, דהרי עכ"פ הוא בחשיבות נפש, אבל מלשון וחי בהם אין למילף דאולי רק נאמר בהחיות גמור שחיישינן לו לעולם ולא בחיי שעה שקיל. וע"ז תירצו דמה שאין חוששין לספק החיי שעה בשביל ספק חיים המרובין הרגילין לאינשי, אינו מיסום שלא נחשב חיותו כסתם חיות דאינשי, אלא דמסתבר לר' יוחנן שאף שהוא בדין חשיבות חיות גמור יש לענין

שצריכים לשמירה מדברים כאלו ואפשר להם שיחיה הרבה שנים כאנשים הבריאים וגם עוד יותר, שלכן יש להתיר לעשות הניתוח לרפאותו מחיי שעה זו לחיי סתם אדם אף כאלו.

אך אם הניתוח יועיל רק שאפשר שימשך במצב כזה זמן גדול תחת הזמן מועט ויש ספק שחניתוח ימיתו תיכף, מכיון שאף אם יעלה הניתוח יפה יהיה עלול בכל יום מצד המחלה למות אף שיעשה אפשריות לימשך במצב סכנה כזה הרבה זמן מסתבר לע"ד שאין להתיר דגם לשון האחייעור שכתב להתיר כשע"י הניתוח אם יעלה יפה יתיה שהמשמעות הוא שיחיה דאי אף שהוא חיות של אדם תלש כדכתבתי, ולא כשאף שיעלה יפה ימשך רק ספק החיות יותר זמן אף איזו שנים.

ואם יהיה בלא ניתוח איזו שנים במצב חיי שעה היינו שעלול לפי מחלתו למות בכל יום אך שאמרו שאפשר לימשך זה איזו שנים אף שלכאורה להאחייעור היה לו להתיר אם ע"י הניתוח כשיעלה יפה יהיה דאי כפי האומדנא, אף שאפשר שלא יעלה יפה וימות מהרה, מ"מ קשה להתיר מאחר דגם האחייעור הזכיר רק חדשים בין בהעובדא בין במה שכתב והסברא פשוטה דאין חלוק בין חיי שעה לזמן מועט של יום או יומים או איזו חדשים, והיה נראה לע"ד כי עד שנה יש להתיר ולא יותר, והטעם הוא דכיון שראוי לחיות יותר מ"ב חדש הוא חיות גדול ואין לסמוך אומדנא של הרופאים שאמרו שתהיה חיותו כאופן חיי שעה שדבר רחוק הוא מאד שבמצב כזה יהיה יותר משנה, ולכן כיון שאין לנו בזה אלא דברי האחייעור אין לנו להוסיף עוד יותר, אך באף שזווא כתב שעה חדשים אין זה הוספה מה שכתבתי דהוא עד שנה דלא מצינו חלוק בחדשים בין שעה חדשים לעד שנה, אבל ליותר משנה שמצינו חלוקים הוא הוספה שאין לנו להוסיף מאחר שלא מסתבר כל כך, ואולי ליכא מציאות כלל ליותר משנה, שלכן אין לסמוך על הרופאים בזה. ואם הוא ספק שימות ע"י מהרה אין להתיר לע"ד, אף שאין ע"ז ראייה ברורה כי אדרבה צריך ראייה להתיר וליכא.

דובדבר אם מחוייב החולה ליכנס בסכנת החיי שעה בשביל ספק חיים הרגילין לאינשי, הנה שפיר דייק כתר"ה מלשון מתרפאין שהוא היתר ולא חיוב, אף שיש לדחות דנקט לשון זה אגב ריבא דאין מתרפאין נקט גם בסיפא מתרפאין אף יהוא חיוב, אבל ממה שלא נקט בש"ע דגם מחוייב משמע שאינו מחוייב. אבל כשהרוב הוא לחיים מסתבר שחייב כדכתב גם כתר"ה מסברא, אבל בספק השקול מסתבר שאין לחייבו דאם הוא חס על חיי שעה שלו הודאין ואינו רוצה ליכנס בספק לאבד זה בשביל ספק שירויה עוד זמן ודאי רשאי. דהא בעצם תמוה איך שייך למילף מארבעת המצורעים שהיו גיחוי ושלשת בניו שגיחוי הוא אחד מארבעה הדיוטות שאין להם חלק לעזי"ב כדתנן בסנהדרין דף

